

REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT, SPORTIT DHE RINISË
INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT

KURRIKULA ME ZGJEDHJE

Lënda: Histori

Shkalla: VI

Klasa: XII

Tiranë 2017

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT TË HISTORISË

1. HYRJE

2. KORNIZA KONCEPTUALE E PROGRAMIT

2.1. Qëllimi i programit të historisë

2.2. Lidhja e kompetencave kyçe me kompetencat e lëndës

2.3. Lidhja e lëndës së historisë me temat ndërkurrikulare

2.4. Lidhja e lëndës së historisë me fushat/lëndët e tjera kurrikulare

2.5. Kompetencat dhe konceptet historike

2.6. Cilësitë historike të nxënësit

3. SHKALLA E GJASHTË

3.1. Përmbajtja e kurrikulës

3.2. Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike

3.3. Koha mësimore

3.4. Aftësi, shkathtësi, qëndrime, koncepte dhe veprimtari praktike të sugjeruara

4. UDHËZIME METODOLOGJIKE

4.1. Materiale dhe burime mësimore

5. UDHËZIME PËR VLERËSIMIN

Aneks 1. Rekomandimet Rek (2001)15 e Komitetit të Ministrave të Shteteve Anëtare lidhur me mësimin e historisë në Europën e shekullit

XXI

TABELA, DIAGRAME DHE FIGURA

Diagrami 1.	Korniza konceptuale e programit
Diagrami 2.	Rezultatet kryesore të të nxënit sipas kompetencave kyçe që realizohen nëpërmjet lëndës së historisë
Diagrami 3.	Lidhja ndërmjet lëndës së historisë dhe fushave/lëndëve të tjera
Diagrami 4.	Kompetencat dhe konceptet e lëndës së historisë
Diagrami 5.	Cilësitë historike të nxënësit
Tabela 1.	Kompetencat e lëndës dhe përshkrimi i tyre
Tabela 2.	Konceptet e lëndës dhe përshkrimi
Tabela 3.	Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike
Tabela 4.	Koha mësimore për tematikë për klasën e dymbëdhjetë
Tabela 5.	Përforcimi i qasjes kërkimore
Figura 1.	Procesi i kërkimit historik

1. HYRJE

Lënda e historisë është thelbësore në zhvillimin e qytetarëve, të cilët i kuptojnë çështjet aktuale me zgjuars, nëpërmjet kuptimit, analizës dhe përfundimeve të nxjerra nga përvojat e së shkuarës.

Studimi i lëndës së historisë i ndihmon nxënësit të zhvillojnë një ndjenjë humanizmi të gjerë, të kuptojnë zhvillimin e personalitetit të tyre, mënyrën si ata ngjasojnë dhe diferencohen nga të tjerët në raport me kohën dhe me hapësirën, të dallojnë diferencën midis supozimit dhe faktit, të mos besojnë në përgjigjen e paargumentuar dhe të respektojnë vërtetësinë e burimeve historike duke dalluar analogjinë false, të njohin abuzimet nga “mësimet” historike, të peshojnë pasojat që vijnë prej tyre, si dhe të marrin parasysh se padija për të shkuarën na bën “të burgosurit” e saj.

Ndryshimi është aspekti thelbësor i historisë dhe, për këtë arsye, është dhe një ndër konceptet bazë të studimit në programin e historisë. Ndërsa lëndët e tjera të fushës “Shoqëria dhe mjedisi” studiojnë aspekte të ndryshme të jetës së njerëzimit, si institucionet, traditat kulturore, ekonominë, ligjet etj., lënda e historisë synon të merret kryesisht me shpjegimin e mënyrës se si të gjitha këto aspekte janë zhvilluar dhe kanë ndryshuar gjatë historisë së tyre. Në këtë mënyrë, nxënësit do të mësojnë rëndësinë që ka ndryshimi për të gjitha përvojat njerëzore, për kompleksitetin dhe mënyrat e ndryshme në të cilat bashkëveprojnë të gjitha këto përvoja.

Detyra e programit të historisë është t’i drejtojë nxënësit për t’u bërë pjesëtarë të përgjegjshëm të shoqërisë, të cilët dinë se si të trajtojnë në mënyrë kritike një dukuri të epokës së tyre dhe të së shkuarës. Nëpërmjet programit të historisë, nxënësit kuptojnë se kultura e tyre dhe kulturat e tjera përbëjnë rezultatin e një procesi historik.

Programi i historisë i ndihmon nxënësit që të bëhen të ditur, të logjikshëm, kureshtarë, të balancuar, të ndjeshëm dhe individë të aftë për të dhënë argumente dhe vendime të arsyetuara mirë.

Këto cilësi mbështesin nxënësit në zhvillimin e qëllimeve, kompetencave kyçe dhe rezultateve të dëshiruara të arsimit parauniversitar, në mënyrë që ata të jenë individë të përgatitur, të aftë për të kontribuar ndaj kombit dhe për t’u përgjigjur zhvillimeve globale.

2. KORNIZA KONCEPTUALE E PROGRAMIT

Hartimi i programit për lëndën e historisë në arsimin parauniversitar rrjedh nga Korniza Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar, kurrikulat bërthamë, plani mësimor, dhe Rekomandimet Rek (2001)15 të Komitetit të Ministrave të Shteteve Anëtare lidhur me mësimin e historisë në Europën e shekullit XXI.

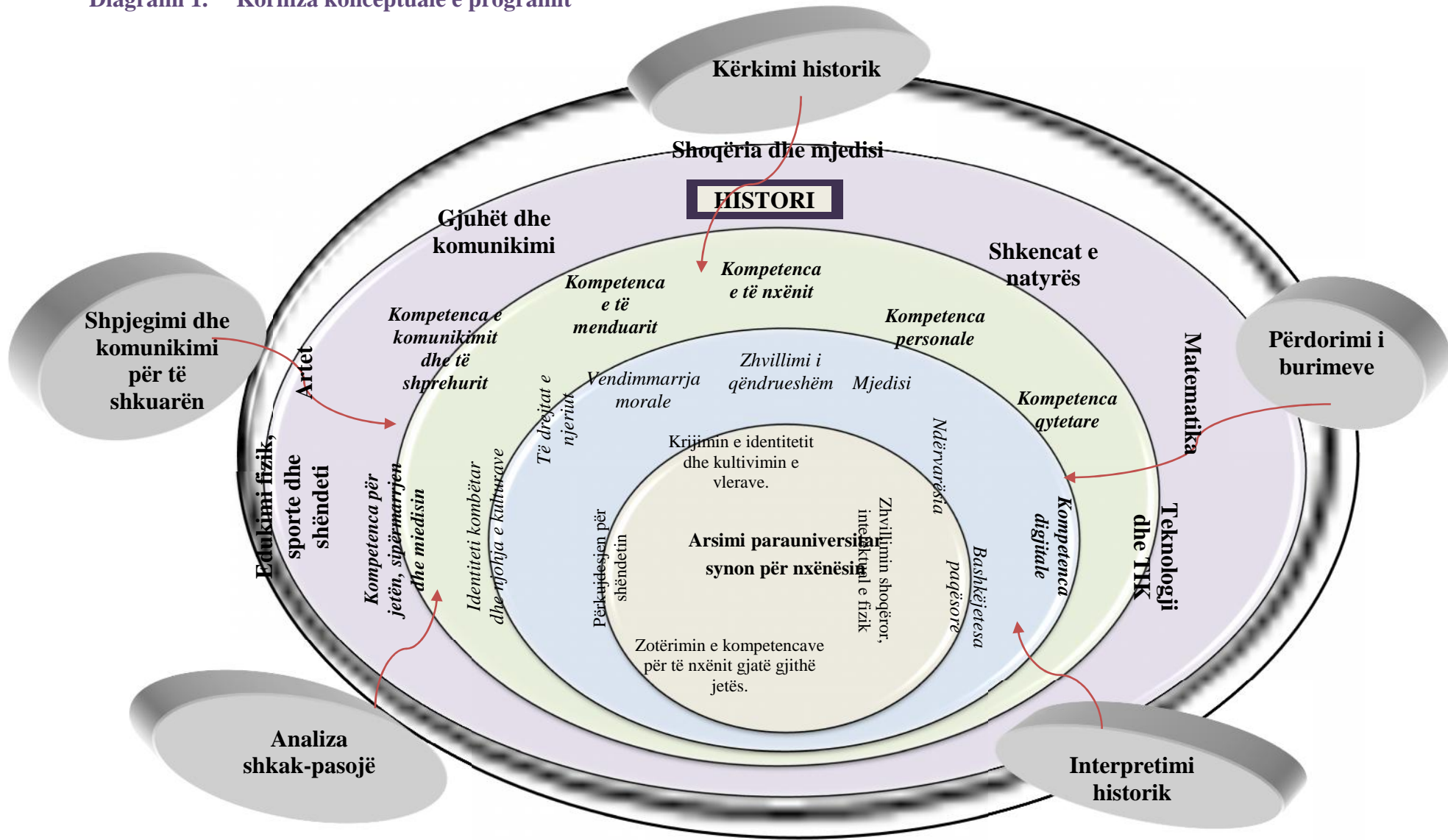
Si i tillë, ky dokument u shërben:

- **Nxënësit** për zhvillimin e kompetencave kyçe të të nxënësve gjatë gjithë jetës dhe të kompetencave të lëndës së historisë, në mënyrë që ai të përballojë sfidat e jetës dhe të integrohet në shoqëri.
- **Mësuesit** për planifikimin, realizimin dhe vlerësimin e veprimtarisë mësimore dhe arritjet e nxënësve në klasë dhe jashtë saj.
- **Prindit** për njohjen e rezultateve të pritshme të fëmijës dhe kriteret e vlerësimit në periudha të caktuara.
- **Hartuesve** të teksteve mësimore dhe të materialeve ndihmëse për mësuesit dhe nxënësve, të cilët, përmes përmbushjes së qëllimeve të programit në tekstet e tyre, bëhen një faktor i rëndësishëm progresi në mësimdhënien e lëndës së historisë dhe në ndërtimin e kompetencave të lëndës dhe kompetencave kyçe të të nxënësve gjatë gjithë jetës.

Programi i historisë në qendër të tij vendos krijimin e kushteve për ndërtimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe që lidhen me to, për të gjithë nxënësve e arsimin bazë.

Programi paraqet temat ndërkurrikulare, realizimi i të cilave nëpërmjet lëndës së historisë është një komponent i rëndësishëm i programit për kontributin e historisë në shoqëri dhe në jetën e përditshme. Programi përshkruan lidhjen e historisë me fushat e tjera.

Diagrami 1. Korniza konceptuale e programit

2.1. Qëllimi i programit të historisë

Arsimi parauniversitar krijon kushte dhe mundësi që nxënësit:

- ✓ të ndërtojnë dhe të zhvillojnë njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera që kërkon shoqëria demokratike;
- ✓ të zhvillohen në mënyrë të pavarur e të gjithanshme;
- ✓ të kontribuojnë në ndërtimin dhe mirëqenien vetjake dhe të shoqërisë shqiptare dhe të përballen në mënyrë konstruktive me sfidat e jetës.

Në arsimin parauniversitar, nxënësit:

- ✓ kultivojnë identitetin vetjak e kombëtar dhe përkatësinë kulturore;
- ✓ përvetësojnë vlera të përgjithshme kulturore dhe qytetare;
- ✓ zhvillohen në aspektet intelektuale, etike, fizike, sociale dhe estetike;
- ✓ zhvillojnë përgjegjësi ndaj vetes, ndaj të tjerëve, ndaj shoqërisë dhe ndaj mjedisit;
- ✓ aftësohen për jetë dhe për punë, në kontekste të ndryshme shoqërore e kulturore;
- ✓ aftësohen për të nxënë gjatë gjithë jetës;
- ✓ zhvillojnë shpirtin e sipërmarrjes;
- ✓ përdorin teknologjitë e reja.

Programi i historisë në arsimin parauniversitar ka për qëllim të pajisë nxënësit me aftësi dhe cilësi intelektuale nëpërmjet zhvillimit dhe ndërtimit të një sërë konceptesh dhe kompetencash lëndore, të cilat u krijojnë atyre mundësi të analizojnë në mënyrë kritike informacionin dhe lidhjet shkak-pasojë, të interpretojnë burimet, të ndërtojnë shpjegime të arsyetuara dhe të argumentuara dhe të vlerësojnë interpretimet e ndryshme për të shkuarën.

Programi i historisë lidh vlerat e të mësuarit të historisë me qëllimet e arsimit parauniversitar, me kompetencat kyçe për të nxënit gjatë gjithë jetës dhe Rekomandimet REK (2001)15 të Komitetit të Ministrave të Shteteve Anëtare për mësimdhënien e historisë në shekullin XXI, duke ndërtuar te nxënësit konceptet, kompetencat dhe cilësitë historike, nëpërmjet:

- ✓ pajisjes me dijet dhe kompetencat e nevojshme historike për të kuptuar të tashmen dhe ndikimin e saj në zhvillimet historike të së ardhmes;
- ✓ krijimit të mundësive për të ndërtuar dije, shkathtësi, qëndrime dhe vlera për zhvillimin e qytetërimeve antike, mesjetare moderne dhe bashkëkohore në vend, rajon dhe botë;
- ✓ angazhimit në mënyrë aktive në kërkimin historik, me qëllim që të zhvillojnë vetëbesimin, reflektimin dhe mendimin kritik;
- ✓ zhvillimit të aftësive/shkathtësive të kërkimit historik, duke u bazuar në burime historike për studimin e ngjarjeve të ndryshme të historisë;
- ✓ interpretimit të efektit të kohës, të vazhdimësisë dhe të ndryshimit në marrëdhëniet historike dhe rolin e tyre në perspektivat e së ardhmes;
- ✓ interpretimit të historisë së shoqërisë njerëzore në të kaluarën, në mënyrë që të kuptojnë të sotmen;
- ✓ kuptimit se si dhe pse ngjarje dhe çështje të veçanta historike janë interpretuar në mënyra të ndryshme;
- ✓ zhvillimit të aftësive për të analizuar dhe për të interpretuar informacionin historik në mënyrë kritike dhe të përgjegjshme, nëpërmjet dialogut, kërkimit të së vërtetës edhe përmes debatit të hapur, sidomos për çështje të ndjeshme historike;
- ✓ ndërveprimit me individë dhe grupe individësh të kulturave të ndryshme për të njohur të kaluarën dhe për të kuptuar ndërveprimin e saj me të sotmen, duke nxënë, analizuar dhe menduar në mënyrë kritike;
- ✓ mundësimin të ndërtimit të identitetit individual dhe kolektiv përmes njohjes dhe krahasimit së trashëgimisë së tyre historike të përbashkët;
- ✓ vlerësimit të pozitës së qytetërimit shqiptar në raport me qytetërimet botërore;
- ✓ argumentimit të vlerave të trashëgimisë historike, duke e vlerësuar këtë trashëgimi si pjesë të përcaktimit të identitetit të një populli;
- ✓ zhvillimit të aftësive qytetare, të cilat kontribuojnë në rritjen personale si individë, në përgatitjen e tyre në jetë, në punë dhe në shoqëri;

- ✓ ndërtimit të aftësive për të kuptuar, organizuar dhe komunikuar dijet e tyre historike përmes mënyrave të ndryshme dhe përdorimit të mediave të ndryshme;
- ✓ pajisjes me kompetencat e duhura për të kontribuar në mënyrë aktive dhe me përgjegjësi si qytetarë lokalë dhe globalë në ndërtimin e perspektivës;
- ✓ forcimit të ndjenjës së identitetit kombëtar dhe të respektit për historinë kombëtare, me qëllim zgjerimin e përmasave europiane në studimin e historisë.

2.2. Lidhja e kompetencave kyçe me kompetencat e lëndës

Ndërtimi dhe zbatimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe nxënies, kërkon që mësuesi të mbajë parasysh lidhjen e kompetencave kyçe, me kompetencat e lëndës për secilën shkallë të kurrikulës. Për të realizuar në praktikë këtë lidhje, mësuesi duhet të përzgjedhë situatat, veprimtaritë, metodat dhe mjetet e përshtatshme të procesit të të nxënies. Kompetenca përcaktohet si integrim i njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve që një nxënës duhet t'i fitojë gjatë procesit të nxënies.

Organizimi i mësimit të historisë me bazë kompetencat përqendrohet në atë që nxënësi duhet të dijë, të bëjë saktë dhe të shpjegojë pse e bën. Nëpërmjet studimit të historisë, nxënësit mësojnë se si të paraqesin një problem, që ata e kanë realizuar nëpërmjet përvetësimit dhe ndërtimit të dijeve dhe kompetencave historike, për një temë të caktuar.

Kur nxënësit zbatojnë kompetencat historike, ata janë duke zbatuar njëkohësisht dhe kompetencat kyçe. P.sh., kompetenca historike “Kërkimi historik” përfshin shumë nga strategjitë e zgjidhjes së situatave të ndryshme problemore në shoqëri dhe në jetën e përditshme. Për të zgjidhur problemin, ata duhet të kërkojnë, të mbledhin, të gjejnë dhe të sintetizojnë informacione nga burimet primare, sekondare dhe informacionet me gojë, me shkrim dhe ato vizuale.

Ata duhet të dinë ku të kërkojnë informacion, cilat informacione do t'i ndihmojnë ata për të ndërtuar një argument, si të interpretojnë informacionin e gjetur, si të strukturojnë marrëdhëniet komplekse shkakore, si të vlerësojnë saktësinë e burimit dhe si të krahasojnë gjetjet e tyre me faktet

historike. Ata mësojnë të komunikojnë gjetjet e tyre dhe i komunikojnë ato për audiencë të ndryshme. Pra, gjatë zhvillimit të kompetencave historike, nxënësit zhvillojnë, gjithashtu, kompetencat kyçe në lidhje me zgjidhjen e problemit, krijimtarinë, inovacionin, përpunimin e informacionit, prezantimin e detyrave, punën në grup, komunikimin efektiv etj.

Për të realizuar lidhjen e kompetencave kyçe me kompetencat e lëndës, mësuesi ndjek këta hapa:

- ✓ përzgjedh përmbajtjen mësimore, mjetet didaktike, metodologjinë e mësimdhënies, përmes të cilave realizon rezultatet e të nxënit të kompetencave të historisë në një vit mësimor, si dhe rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe në një vit mësimor;
- ✓ planifikon mësimdhënien, duke përfshirë periudhën kohore gjatë së cilës do të arrijë rezultatet e të nxënit për kompetencat kyçe brenda vitit mësimor;
- ✓ kryen analiza dhe vlerësime të ecurisë së nxënësve pas realizimit të orëve mësimore, detyrave e projekteve, për të verifikuar arritjet e rezultateve të të nxënit për vit mësimor dhe shkallë, për lëndën e historisë.

Diagrami 2. Rezultatet kryesore të të nxënësve sipas kompetencave kyçe që realizohen nëpërmjet lëndës së historisë

Kompetenca e komunikimit dhe e të shprehurit

Nxënësi:

- zhvillon aftësitë e komunikimit për të ndërtuar kompetencat historike, për të shqyrtuar, për të analizuar, për të parashtruar pyetje, për të argumentuar, për të diskutuar dhe për të komunikuar informacionin historik, konceptet dhe idetë;
- përdor funksionet gjuhësore të teksteve historike, duke përfshirë fjalorin historik, fjali të ndërtuara saktë për përshkrimin e ngjarjeve, fjali komplekse për shpjegimin e marrëdhënive shkak-pasojë, përdorimin e gjerë të emrave, ndajfoljeve dhe mbiemrave për të përshkruar vendet, njerëzit dhe ngjarjet.

Kompetenca e të menduarit

Nxënësi:

- zhvillon aftësitë e të menduarit për realizimin e kërkimit historik;
- zhvillon mendimin kritik për të përzgjedhur burimet, për të interpretuar të shkuarën nëpërmjet informacionit, për të dhënë argumente bazuar në burime dhe për të saktësuar saktësinë e burimeve;
- zhvillon mendimin krijues për të ndërtuar interpretime të reja, të cilat shpjegojnë aspekte të së shkuarës, që janë të diskutueshme;
- analizon të dhënat numerike për të kuptuar të shkuarën, p.sh., shkakun dhe pasojën, vazhdimësinë dhe ndryshimin;
- ndërton dhe interpreton grafikë, diagrame dhe tabela statistikore për paraqitjen e të dhënave historike.

Kompetenca e të nxënit

Nxënësi:

- zhvillon aftësitë e të nxënit për të shfrytëzuar të dhënat për të demonstruar të kuptuarit e koncepteve historike dhe shoqërore, duke i prezantuar nëpërmjet formave të ndryshme të të shprehurit;
- përzgjedh të dhëna nga burime të ndryshme dhe i klasifikon ato sipas rëndësisë që kanë për temën;
- parashtron pyetje kërkimore dhe përgjigjet duke u bazuar në argumente dhe burime;
- zbaton në mënyrë të pavarur udhëzimet për një temë, veprim, veprimtari ose detyrë që i kërkohet;
- ndërlihdh temën e re ose një çështje të dhënë me njohuritë dhe përvojat paraprake, duke i paraqitur në forma të ndryshme të të shprehurit sipas një radhitjeje logjike;
- vlerëson pikëpamjet e ndryshme si dhe menaxhon emocionet, ndjenjat, kohën, shfrytëzimin e burimeve dhe mjeteve gjatë kryerjes së një detyre në histori.

Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin

Nxënësi:

- zhvillon aftësitë për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin për të identifikuar dhe për të vlerësuar burimet e nevojshme për interpretimin e ngjarjes historike;
- harton hapat që duhet të ndjekë për realizimin e një kërkimi historik për një ngjarje të dhënë;
- zhvillon një kërkim individual ose në grup për kryerjen e një veprimtarie në histori;
- diskuton individualisht ose në grup për rëndësinë që ka e shkuara në kuptimin e të tashmes dhe perspektivat e të ardhmes;
- bashkëvepron në mënyrë aktive me moshatarët dhe të tjerët (pavarësisht statusit të tyre social, etnik etj.) për realizimin e një veprimtarie të përbashkët.

Kompetenca personale

Nxënësi:

- zhvillon aftësitë personale për të kuptuar veten dhe të tjerët, ndryshimet dhe ngjashmëritë, për të menaxhuar marrëdhëniet ndërmjet njëri-tjetrit, për të vlerësuar pikëpamjet e të tjerëve, qofshin këto dhe të ndryshme nga të tija;
- kupton nëpërmjet kërkimit historik përvojën e njeriut, marrëdhëniet shkak-pasojë, trashëgiminë kulturore, rëndësinë historike, ndryshimet dhe vazhdimësinë që ka pësuar shoqëria përgjatë kohërave;
- përdor aftësitë e komunikimit, punës në grup etj. për të prezantuar dhe argumentuar idetë e tij.

Kompetenca qytetare

Nxënësi:

- zhvillon aftësitë qytetare për të shqyrtuar në mënyrë kritike sjelljet, motivet dhe veprimet e njerëzve në të shkuarën që mund të jenë rezultat i ndryshimit të qëndrimeve shoqërore dhe standardeve të ndryshme;
- shqyrton burimet historike për të kuptuar ngjarjet dhe zhvillimet që kanë ndikuar në shoqëri dhe grupe të ndryshme kulturore në kohëra të ndryshme dhe shpegon natyrën, shkaqet dhe pasojat e konflikteve dhe ndërvarësinë kulturore;
- kupton se si qytetërimet dhe shoqëritë janë formuar nga grupe njerëzish me kultura të ndryshme, identifikon dallimet dhe ngjashmëritë ndërmjet kulturave të ndryshme dhe kultivon respekt ndaj kulturave të ndryshme nga e tija;
- shqyrton burimet historike për të kuptuar çështjet shoqërore dhe se si parime të ndryshme kanë ndikuar në çështjet njerëzore;
- zhvillon mirëkuptimin ndërkulturor, duke vlerësuar kulturat, gjuhët dhe besimet e ndryshme;
- kupton perspektivat, besimet dhe qëndrimet e njerëzve në të shkuarën e në të tashmen dhe rëndësinë e njohjes së historisë së tyre dhe të tjerëve;
- shpjegon orrijinën dhe zhvillimin e identitetit kombëtar duke vlerësuar trashëgiminë materiale dhe shpirtërore;
- shqyrton një sërë burimesh që paraqesin perspektiva të ndryshme kulturore, në mënyrë që të zhvillojë kuptimin historik.

Kompetenca digjitale

Nxënësi:

- zhvillon aftësitë digjitale për të kërkuar, për të përzgjedhur, për të analizuar dhe për të komunikuar informacion historik;
- akseson një sërë burimesh digjitale të informacionit dhe i analizon në mënyrë kritike këto burime historike;
- komunikon, prezanton dhe parashtron njohuritë, aftësitë dhe qëndrimet;
- bashkëpunon, diskuton dhe debaton me të tjerët për të ndërtuar konceptet dhe kompetencat historike.

2.3. Lidhja e lëndës së historisë me temat ndërkurrikulare

Kurrikulat bërthamë të arsimit parauniversitar përcaktojnë një sërë temash ndërkurrikulare, të cilat integrojnë fushat kurrikulare të të nxënit. Ato janë tema madhore, me të cilat përballet shoqëria tani dhe në të ardhmen. Zhvillimi i tyre ndihmon nxënësit të interpretojnë botën dhe të rritin lidhjen e arsimit me jetën dhe me interesat e saj.

Trajtimi i këtyre temave në lëndën e historisë synon ndërtimin e disa njohurive specifike, zbatimin e disa aftësive, vlerave e qëndrimeve të caktuara të nxënësit për zhvillimin e tyre si qytetarë të së ardhmes, të cilët do të jenë të aftë për të bashkëvepruar në paqe me kultura të ndryshme, për të kontribuar në ndërtimin e një shoqërie demokratike dhe për të funksionuar në një botë të ndërvarur, duke nxitur zhvillimin e qëndrueshëm të saj.

Kurrikula e historisë është projektuar për të plotësuar nevojat e nxënësve duke paraqitur një program bashkëkohor.

Temat ndërkurrikulare:

- identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave;
- të drejtat e njeriut, vendimmarrja morale;

- zhvillimi i qëndrueshëm;
- mjedisi, ndërvarësia;
- bashkëjetesa paqësore;

ofrojnë dimensione, të cilat pasurojnë programin mësimor nëpërmjet zhvillimit të përmbajtjes së fokusuar që përshtatet natyrshëm brenda tematikave të historisë.

Integrimi i këtyre temave gjatë zhvillimit të koncepteve dhe kompetencave historike i aftëson nxënësit:

- ❖ për t'u bërë qytetarë aktivë dhe të përgjegjshëm në dimensionet lokale, kombëtare, rajonale, europiane e globale, duke u mundësuar atyre të ndërtojnë identitetin individual dhe kolektiv përmes njohjes së trashëgimisë së tyre historike të përbashkët;
- ❖ për të ndërvepruar me individë dhe grupe individësh të kulturave të ndryshme, për të njohur të kaluarën dhe për të kuptuar ndërveprimin e saj me të sotmen, duke nxënë, analizuar dhe menduar në mënyrë kritike;
- ❖ për t'u edukuar me ndenjën e mirëkuptimit dhe të besimit të ndërsjellë midis popujve, nëpërmjet studimit të kulturës, të shkëmbimeve të shumanshme dhe të trashëgimisë;
- ❖ për të ndihmuar në formimin e një të ardhmeje më të mirë përmes kuptimit të asaj se si e shkuara ka lidhje me të tashmen dhe për të marrë vendime për një zhvillim të qëndrueshëm të perspektivave historike;
- ❖ për të zhvilluar aftësitë qytetare, të cilat kontribuojnë në rritjen e tyre personale si individë, në përgatitjen e tyre në jetë, në punë dhe në shoqëri.

Gjatë realizimit të temave ndërkurrikulare, nxënësi duhet të zgjidhë situata dhe të përdorë aftësitë e mendimit kritik e krijues, si dhe kompetencat historike, si: kërkimin, përdorimin e burimeve, interpretimin dhe komunikimin për të shpjeguar, për të argumentuar dhe për të parashikuar perspektivat për çështje të ndryshme që lidhen me këto tema ndërkurrikulare.

2.4. Lidhja e lëndës së historisë me fushat/lëndët e tjera kurrikulare

Lënda e historisë është një nga lëndët kryesore të fushës “Shoqëria dhe mjedisi”. Njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat në lëndët e fushës “Shoqëria dhe mjedisi” dhe në lëndët e tjera të fushave të të nxënit, si të shkencave natyrore, arteve, gjuhës dhe komunikimit, matematikës, teknologjisë dhe TIK-ut, integrohen mjaft mirë me ato të historisë. Integrimi i tyre mund të shihet në nivelin e tematikave, të koncepteve dhe të kompetencave.

Lënda e historisë dhe lëndët e tjera duhet të integrohen në mënyrë të ndërsjellë me njëra-tjetrën. Vetëm në këtë mënyrë do të mund të realizohen si duhet kompetencat kyçe të të nxënit dhe qëllimet e shkollës dhe të shoqërisë në fushën e arsimit.

Çfarë do të thotë kjo?

- Së pari, historia mund të përdorë njohuritë, konceptet dhe aftësitë që trajtohen në lëndët e tjera për të ndërtuar, për të konkretizuar dhe për të argumentuar më mirë njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat e saj.
- Së dyti, lëndët e tjera duhet të përdorin dijet dhe kompetencat historike për të aktualizuar dhe për të kuptuar më mirë çështjet e tyre në diskutim, si dhe për të nxitur përgjegjësinë dhe motivimin qytetar të nxënësve në shkollë dhe në bashkësinë ku jetojnë.

Diagrami 3. Lidhja ndërmjet lëndës së historisë dhe fushave/lëndëve të tjera

SHOQËRIA DHE MJEDISI

NXËNËSI:

-) përdor hartën, globin dhe busullën për lokalizimin e territoreve ku kanë lindur dhe janë zhvilluar ngjarjet historike;
-) interpreton harta të ndryshme historike dhe gjeografike;
-) orientohet në hapësirë nëpërmjet hartës dhe globit, për të lokalizuar një territor të caktuar me vlera historike;
-) përcakton në hartë vendndodhjen e qytetërimeve në periudha të ndryshme historike;
-) argumenton rëndësinë e relievit dhe të klimës në zhvillimin e qytetërimeve;
-) shpjegon termat “migrim i jashtëm” dhe “migrim i brendshëm” i popullsisë, për të treguar lëvizjet e popujve dhe pasojat që ato sjellin në qytetërimi, gjatë periudhave të ndryshme të historisë;
-) tregon ç’është mjedisi gjeografik, për të kuptuar ndikimin e tij në zhvillimin e qytetërimeve;
-) shpjegon konceptet *liri, barazi, të drejta, ligj, komb, shtet, etni, demokraci dhe kushtetutë*, për të shpjeguar zhvillimin historik të qytetërimeve;
-) analizon dhe interpreton organizimin e familjes, të institucioneve dhe të shoqërisë, për të përcaktuar tiparet e jetës së përditshme përgjatë periudhave historike;
-) shpjegon format e sistemeve të qeverisjes, për të shpjeguar organizimin shtetëror gjatë periudhave historike;
-) interpreton besimet e ndryshme fetare
-) (politeizmi, monoteizmi, krishterimi, islamizmi)
për të shpjeguar rolin e fesë në histori.

GJUHËT DHE KOMUNIKIMI

NXËNËSI:

-) interpreton tekste dhe forma të ndryshme të komunikimit, përfshirë atë historik;
-) shpreh opinione, arsyeton, diskuton, argumenton dhe bën debate argumentuese me tematikë historike;
-) përzgjedh informacionin e duhur historik në tekst;
-) shfrytëzon rregullat e drejtshkrimit për shkrimin e një materiali historik;
-) dallon gjinitë e ndryshme letrare: ditarin, kujtimet dhe romanin historik;
-) shfrytëzon veprat letrare-artistike, si burim informacioni historik;
-) përdor folklorin shqiptar si burim historik;
-) përdor veprën e rilindësve për të vlerësuar rolin që luajtën ata në historinë e Shqipërisë.

HISTORIA:

Kërkimi historik.

Përdorimi i burimeve.

Analiza shkak-pasojë.

Interpretimi.

Shpjegimi dhe komunikimi për të shkuarën.

MATEMATIKË

NXËNËSI:

-) ndërton dhe interpreton grafikë, diagrame dhe tabela statistikore për paraqitjen e të dhënave historike;
-) përdor numrat e shifrat romake për leximin dhe për shkrimin e shekujve;
-) përdor numrat negativë dhe pozitivë për të kryer veprime për llogaritjen e kohës;
-) përdor boshtin numerik për interpretimin e shkallës së kohës;
-) vendos në boshtin numerik vitet para dhe pas Krishtit.

TIK

NXËNËSI:

-) përdor programet kompjuterike për shkrimin e një materiali historik;
-) përdor programet kompjuterike për prezantimin e një detyre në histori;
-) përdor internetin për nxjerrjen e të dhënave për ngjarje dhe për figura historike;
-) përdor programet kompjuterike për të ndarë mendime, detyra dhe informacionin historik me moshatarët e tij.

SHKENCAT E NATYRËS

NXËNËSI:

- reflekton dhe diskuton për rrjedhojat shoqërore të zhvillimeve shkencore;
-) vlerëson rolin qendror të shkencës në botën e sotme;
-) kupton karakterin kontradiktor të shkencës dhe faktin që shkencëtarët kanë pikëpamje të ndryshme dhe kundërshtuese si për faktet që përdoren në shkencë, ashtu edhe për rreziqet që rrjedhin prej zhvillimeve shkencore;
-) kupton çështjet e ndryshme rreth shkencës dhe mjedisit, për shembull;
-) kupton ndikimin e përparimeve teknike në shoqëri, për shembull: ndikimi i internetit.

Programi, nëpërmjet të gjitha tematikave të tij, zhvillon dhe ndërton një numër kompetencash dhe konceptesh, të cilat mbështesin studimin e historisë. Kompetencat historike janë procese dhe aftësi thelbësore që përfshihen në të gjithë programin e historisë nëpërmjet tematikave dhe nëpërmjet tematikave dhe veprimtarive të sugjeruara. Nxënësit duhet të kuptojnë, të zhvillojnë dhe të ndërtojnë kompetencat dhe konceptet historike si dhe të aftësohen për t'i përdorur ato, në mënyrë që të thellojnë dhe të zgjerojnë njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat e tyre në lëndën e historisë duke arritur progres.

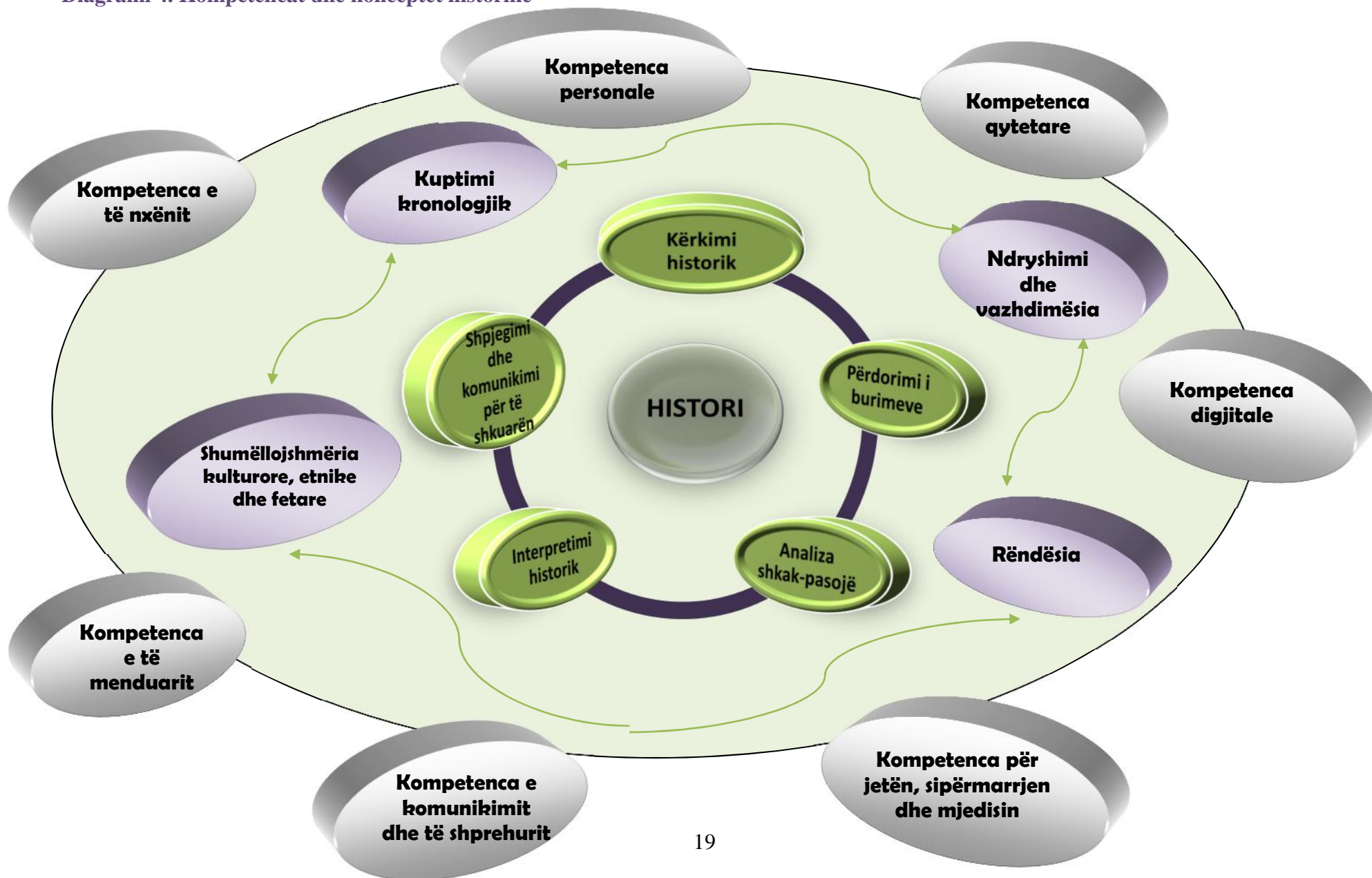
Kompetenca historike janë:

1. Kërkimi historik.
2. Përdorimi i burimeve.
3. Analiza shkak-pasojë.
4. Interpretimi historik.
5. Shpjegimi dhe komunikimi për të shkuarën.

Koncepte kyçe historike janë:

1. Kuptimi kronologjik.
2. Ndryshimi dhe vazhdimësia.
3. Shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare.
4. Rëndësia.

Diagrami 4. Kompetencat dhe konceptet historike

Tabela 1. Kompetencat e lëndës dhe përshkrimi i tyre

PËRSHKRIMI I KOMPETENCAVE HISTORIKE				
Kërkimi historik	Përdorimi i burimeve	Interpretimi historik	Analiza shkak-pasojë	Shpjegimi dhe komunikimi për të shkuarën
<p>Kërkimi historik përfshin strukturimin e kërkesave në lloje të ndryshme pyetjesh dhe çështjesh historike.</p> <p>Nxënësit duhet të fillojnë të hartojnë dhe të përmirësojnë pyetjet e tyre për të strukturuar një shqyrtim për zhvillimin e hipotezave, për përzgjedhjen dhe dhënien e fakteve për të nxjerrë dhe për të justifikuar konkluzionet e tyre.</p> <p>Nxënësit mund të përdorin njohuritë e tyre të fituara për të sugjeruar hipoteza, ose mund të sugjerojnë hipoteza në fillim të temës, bazuar në supozimet dhe vlerat e tyre, të cilat ata pastaj i testojnë kundrejt provave.</p>	<p>Njohja e së kaluarës bazohet në fakte historike, në prova, të cilat rrjedhin nga burime të sakta historike dhe jo nga supozime paraprake në lidhje me vlefshmërinë dhe me besueshmërinë e burimeve historike të përdorura. Kjo përfshin vlerësimin e vlerës dhe besueshmërinë e dëshmive, duke studiuar prejardhjen e qëllimeve dhe gjuhën e burimeve.</p>	<p>Interpretimi ka të bëjë me të kuptuarit se si historianët dhe të tjerët formojnë interpretime. Njerëzit përfaqësojnë dhe interpretojnë të kaluarën në mënyra të ndryshme, duke përfshirë fotografi, shfaqje, filma, tregime, muze etj.</p> <p>Interpretimet reflektojnë rrethanat në të cilat ato bëhen, dëshmitë në dispozicion, si dhe synimet e atyre që i bëjnë këto interpretime (p.sh.: shkrimtarë, arkeologë, historianë dhe krijues filmi).</p>	<p>Analiza shkak-pasojë përfshin identifikimin dhe vlerësimin e rëndësisë relative të faktorëve të ndryshëm, si dhe bërjen e lidhjeve shpjeguese ndërmjet shkakut dhe pasojës, duke pasur parasysh marrëdhënien ndërmjet argumenteve shkakësore, dëshmive dhe interpretimeve.</p>	<p>Nxënësit zhvillojnë dëgjimin, leximin dhe shkrimin si aftësi për të kujtuar, për të përzgjedhur, për të klasifikuar dhe për të organizuar informacionin historik, duke përdorur me saktësi terminologjinë historike për përshkrimin dhe për shpjegimin e ngjarjeve në të shkuarën.</p> <p>Nxënësit duhet të përdorin edhe teknologjitë e reja sipas nevojave të tyre.</p>

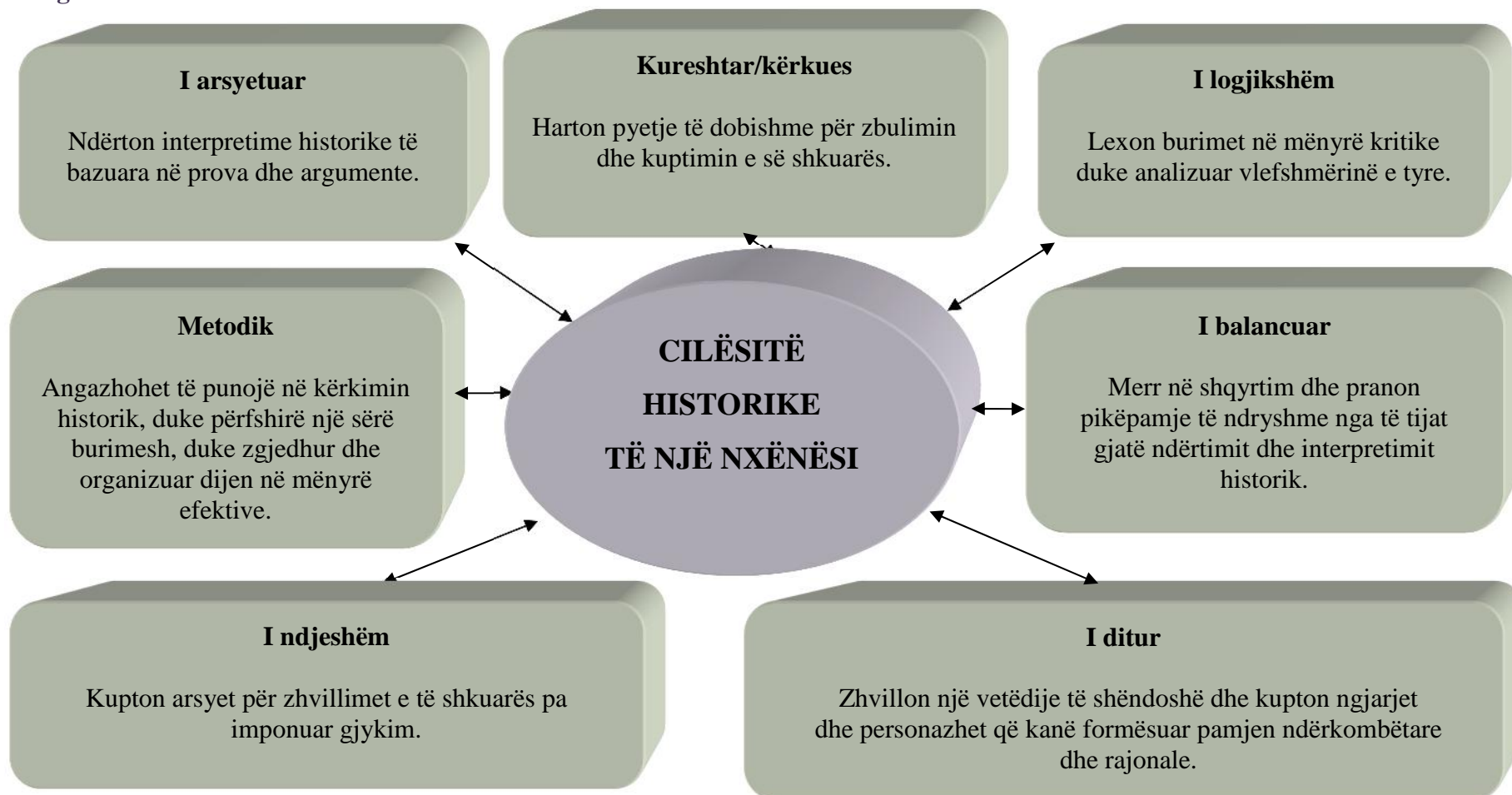
Tabela 2. Konceptet e lëndës dhe përshkrimi i tyre

PËRSHKRIMI I KONCEPTEVE HISTORIKE			
Kuptimi kronologjik	Ndryshimi dhe vazhdimësia	Shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare	Rëndësia
<p>Kuptimi kronologjik është thelbësor në ndërtimin dhe në shpjegimin e ngjarjeve historike, çka përfshin përdorimin e saktë të datave për të krijuar vijimësinë e ngjarjeve në një shqyrtim, duke përdorur termat dhe fjalorin e saktë kronologjik, si dhe duke ditur emrat dhe karakteristikat kryesore të periudhave të studiuara. Nxënësit duhet të identifikojnë ndryshimet brenda dhe gjatë periudhave, duke bërë lidhjet midis tyre.</p>	<p>Kuptimi i ndryshimit dhe i vazhdimësisë është i lidhur ngushtë me identifikimin dhe shpjegimin e ndryshimit, vazhdimësisë brenda dhe përgjatë periudhave historike, si dhe me kuptimin e temave dhe çështjeve gjithëpërfshirëse të periudhave historike.</p>	<p>Shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare ka të bëjë me të kuptuarin e përvojave, ideve, besimit dhe vlerave të ndryshme të njerëzve dhe të shoqërive në të shkuarën dhe se si të gjitha këto kanë formësuar botën. Nxënësit duhet të njihen me shumëllojshmërinë kulturore, etnike dhe fetare të shoqërive të ndryshme. Shumëllojshmëria ekziston brenda dhe ndërmjet grupeve për shkak të dallimeve kulturore, etnike, rajonale, gjuhësore, sociale, ekonomike, teknologjike, politike dhe fetare. Njohja e kulturave duhet të arrihet nëpërmjet studimit të individëve dhe të grupeve të ndryshme shoqërore, si p.sh., njohjes të pakicave kombëtare, të shoqërive europiane dhe atyre joeuropiane.</p>	<p>Rëndësia ka të bëjë me konsiderimin dhe me vlerësimin e një ngjarjeje historike. Ajo vlerëson pse gjykimet në lidhje me rëndësinë e ngjarjeve historike, çështjeve dhe njerëzve kanë ndryshuar me kalimin e kohës. Gjithashtu, ajo merr parasysh identifikimin e kritereve të përdorura për vlerësimin e rëndësisë së një çështjeje, ngjarjeje apo personazhi historik, si dhe vlerëson se si këto kritere dhe vlera janë përdorur në përshkrimet e së shkuarës dhe në shpjegimin e së tashmes. Deklaratat rreth rëndësisë janë interpretime që mund të bazohen në vendime të kontestueshme rreth ngjarjeve, çështjeve dhe figurave historike. Ato janë të lidhura shpesh me sistemet e vlerave të periudhës, në të cilën është shkruar interpretimi.</p>

2.6. Cilësitë historike të nxënësit

Lënda e historisë i ndihmon nxënësit që të bëhen të ditur, të logjikshëm, kureshtarë, të balancuar, të ndjeshëm dhe individë të aftë për të dhënë argumente dhe për të marrë vendime të arsyetuara mirë.

Diagrami 5. Cilësitë historike të nxënësit

Kurrikula e historisë synon t'i pajisë nxënësit me këto cilësi të rëndësishme në mënyrë që t'i mbështesë ata jo vetëm në zotërimin e dijeve dhe kompetencave historike, por dhe në arritjen e rezultateve të dëshiruara dhe në realizimin e qëllimeve të arsimit parauniversitar, për t'i bërë ata të aftë për të përmbushur studimet e tyre të mëtejshme, si dhe për të nxënëit gjatë gjithë jetës.

Për të zhvilluar cilësitë historike, mësuesi gjatë mësimit të historisë duhet t'u ofrojë nxënësve mundësi për të kërkuar, për të shqyrtuar, për të vlerësuar aspekte të ndryshme historike dhe për të përdorur TIK-un, si pjesë përbërëse e të mësuarit të tyre. Krijimi i këtyre mundësive rrit angazhimin e nxënësve me kuptimin dhe përdorimin e njohurive të lëndës, koncepteve, kompetencave historike dhe kompetencave kyçe.

Mësuesi i ofron mundësi nxënësit:

- ✓ për të kërkuar aspekte për historinë e shqiptarëve dhe historinë e qytetërimeve botërore në antikitet, në mesjetë, në periudhën moderne dhe në periudhën bashkëkohore dhe për të kuptuar se si ato lidhen me një kontekst të gjerë historik;
- ✓ për të shqyrtuar rrugët në të cilat e kaluara i ka ndihmuar të formojnë identitetin, kulturat e përbashkëta, vlerat dhe qëndrimet sot;
- ✓ për të vlerësuar përmes vizitave, ku është e mundur, rolin e muzeve, galerive dhe arkivave historike në ruajtjen dhe paraqitjen e së shkuarës;
- ✓ për të përdorur TIK-un, për të kërkuar informacion për të shkuarën në lidhje me datat, personazhet, objektet, ngjarjet dhe proceset historike, si dhe për të përzgjedhur, klasifikuar, organizuar dhe paraqitur gjetjet.

Nxënësi:

- ✓ kërkon aspekte për historinë e qytetërimeve në antikitet, në mesjetë, në periudhën moderne dhe në periudhën bashkëkohore për vendin, Europën dhe më gjerë për të kuptuar se si ngjarjet lidhen me një kontekst të gjerë historik. Duke bërë kërkime mbi historinë e qytetërimeve në antikitet, në mesjetë, në periudhën moderne dhe në periudhën bashkëkohore, nxënësi i krijohet mundësia të përdorë burimet për të kuptuar lidhjet e brendshme e të jashtme midis ngjarjeve, periudhave dhe shoqërive të ndryshme, marrëdhëniet shkak-pasojë, si dhe lidhjet e qytetërimit të popullit shqiptar me qytetërimet botërore, duke krijuar bindjen se qytetërimet e sotme janë një vazhdimësi progresive e qytetërimeve të hershme, pra e sotmja e ka burimin tek e kaluara dhe është e lidhur me të;

- ✓ shqyrton rrugët në të cilat e kaluara i ka ndihmuar njerëzit të formojnë identitetin, kulturat e përbashkëta, vlerat dhe qëndrimet sot. Kjo përfshin: eksplorimin e marrëdhënieve në mes të kaluarës dhe të tashmes, të kuptuarit që idetë, vlerat, besimet rrjedhin nga një proces i vazhdueshëm ndryshimi dhe ndërveprimi, duke vlerësuar atë që njerëzit brenda një kulture kanë të përbashkëta, si dhe diversitetin e tyre, duke vlerësuar se kulturat janë gjithmonë në ndryshim si rezultat i kontaktit me kulturat e tjera. Duke studiuar rrugët në të cilat e kaluara ndihmon për të formuar identitetet, kulturat e përbashkëta, vlerat dhe qëndrimet sot, nxënësit përgatiten për jetën në një shoqëri të ndryshme dhe me shumë etni, në një botë gjithnjë e më të ndërvarur;
- ✓ vlerëson përmes vizitave, ku është e mundur, rolin e muzeve, galerive dhe arkivave historike në ruajtjen dhe paraqitjen e së shkuarës. Kjo përfshin përdorimin e muzeve, galerive, arkivave dhe vendeve historike për të gjeneruar dhe për t'iu përgjigjur pyetjeve rreth të shkuarës dhe për të ngjallur interesin e nxënësve, në mënyrë që ata, në jetën e tyre përtej shkollës, të vazhdojnë përdorimin e këtyre burimeve;
- ✓ përdor TIK-un për të kërkuar informacion për të shkuarën në lidhje me datat, personazhet, objektet, ngjarjet dhe proceset historike, si dhe për të përzgjedhur, klasifikuar, organizuar dhe paraqitur gjetjet. Kjo përfshin: vlerësimin e faqeve të internetit, duke marrë parasysh prejardhjen e materialeve dhe duke vlerësuar vlerën e tyre, si dhe përdorimin e TIK-ut për të kërkuar të dhëna historike, për të përzgjedhur, për të klasifikuar, për të organizuar dhe për të prezantuar informacionin. Nxënësi duhet të ketë mundësi të ripunojë, të ristrukturojë punën e tij dhe të reflektojë mbi këtë proces.

3. SHKALLA E GJASHTË

Programi i historisë, gjatë shkallës së gjashtë të kurrikulës së arsimit të mesëm të lartë, i përgatit nxënësit për të ardhmen, i pajis ata me cilësi dhe kompetenca, që janë të çmuara për jetën, rrit mundësinë e arsimimit të mëtejshëm dhe zhvillon aftësitë për të marrë pjesë në një shoqëri demokratike. Ai inkurajon mirëkuptimin reciprok të origjinës historike dhe të diversiteteve etnike, kulturore dhe fetare.

Programi i historisë, gjatë shkallës së gjashtë të kurrikulës, synon që të krijojë te nxënësi bindjen se qytetërimi i sotëm është një vazhdimësi progresive e qytetërimit të hershëm, pra e sotmja e ka burimin tek e kaluara dhe është e lidhur me të. Ruajtja e kronologjisë zbaton kriterin shkencor të zhvillimit të ngjarjeve mbi lidhjen shkak-pasojë dhe vazhdimësinë progresive të rrjedhës historike. Trajtesa tematike e historisë shpreh natyrën përzgjedhëse (selektive) të programit, i cili nuk ka si qëllim të mbulojë gjithë ngjarjet e historisë, gjë që do të sillte një ngarkesë të panevojshme për nxënësin, por të trajtojë problemet thelbësore, modelet historike që përbëjnë rrënjët e qytetërimit të sotëm. Ky program e ndihmon nxënësin

që të kuptojë më mirë realitetin e sotëm dhe ngjarjet aktuale që ndodhin, t'i analizojë ato në mënyrë kritike, duke bërë lidhjen e të sotmes me të shkuarën historike dhe me perspektivat e së ardhmes.

Gjatë shkallës së gjashtë, nëpërmjet programit të historisë, nxënësit zhvillojnë dhe ndërtojnë njohuritë, aftësitë/shkathësitë, qëndrimet dhe vlerat e tyre në njohjen dhe kuptimin e karakteristikave kryesore të periudhave antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore, për botën dhe vendin; bëjnë lidhjet midis shoqërive, ngjarjeve dhe zhvillimeve në të shkuarën dhe në ditët e sotme; identifikojnë ngjarjet idetë dhe figurat historike që i dhanë formë zhvillimit të konteksteve politike, ekonomike, sociale dhe kulturore në shoqëritë e marra në studim; bëjnë lidhjet midis historisë së shqiptarëve dhe historisë së qytetërimeve botërore për periudhat historike të marra në studim; përdorin kronologjinë dhe fjalorin e duhur historik; kuptojnë procesin e ndryshimit, duke treguar ndryshimin dhe/ose zhvillimin brenda dhe gjatë periudhave të studimit, si dhe mbështeten në burimet historike (burimet tekstuale, vizuale, objektet dhe mjedisin historik) dhe teknologjinë për të nxjerrë përfundime të arsyetuara dhe logjike.

Nxënësit aftësohen të demonstrojnë kompetencat historike për ndërtimin e ngjarjes historike. Ata shtrojnë pyetje rreth ngjarjeve, çështjeve apo zhvillimeve; krahasojnë aspekte të ndryshme të periudhave, ngjarjeve dhe çështjeve të marra në studim, për të kuptuar ndryshimin dhe vazhdimësinë; shqyrtojnë shkaqet dhe pasojat e ngjarjeve dhe situatave historike; vendosin rëndësinë historike të një ngjarjeje në shoqëri; interpretojnë dhe marrin informacion nga burime të ndryshme për të mbështetur kërkimin historik; identifikojnë pikëpamjet e ndryshme historike; organizojnë dhe komunikojnë në mënyrë koherente dijet historike.

Të mësuarit dhe ndërmarrja e veprimtarive në histori kontribuon në arritjen e qëllimeve të programit mësimor për të gjithë nxënësit, për t'u bërë:

- ✓ nxënës të suksesshëm që kënaqen nga mësimi dhe bëjnë përparim e arritje;
- ✓ individë me besim, të cilët janë në gjendje të jetojnë të sigurt, të shëndetshëm dhe të aftë të përmbushin kërkesat e jetës;
- ✓ qytetarë të përgjegjshëm që japin kontribut pozitiv në shoqëri.

3.1. Përmbajtja e kurrikulës

Programi i historisë, gjatë shkallës së gjashtë të kurrikulës, klasa XII, *trajton në mënyrë të integruar historinë e qytetërimeve botërore dhe historinë e shqiptarëve në periudhat antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore*, në mënyrë që nxënësit të kuptojnë jetën dhe ngjarjet e së shkuarës, lidhjen e tyre me të tashmen dhe me të ardhmen, si dhe ndërvarësinë ndërmjet qytetërimeve.

Studimi i përvojës së shqiptarëve në të kaluarën, veçoria dhe larmia e saj, është e domosdoshme që nxënësi të kuptojë kushtet shoqërore dhe shtysat e saj. Duke njohur, përmes fakteve, përvojën e kaluar të bashkësisë ku jeton, nxënësi thellohet në zbulimin dhe kuptimin e rrënjëve të identitetit të tij dhe të traditave të trashëguara.

Programi i historisë e ndihmon nxënësin që të kuptojë më mirë realitetin e sotëm dhe ngjarjet aktuale që ndodhin, duke i kuptuar ato në mënyrë kritike, për të bërë lidhjen e së sotmes me të shkuarën historike dhe me perspektivat e së ardhmes.

Përmbajtja e dhënë në programin e historisë për shkallën e gjashtë të kurrikulës ofron mundësi për zhvillimin dhe ndërtimin e koncepteve, njohurive, aftësive/shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave, të cilat janë të ndërlidhura me njëra-tjetrën dhe duhet të jepen në mënyrë të integruar në të gjithë tematikat e përcaktuara në program, me qëllim ndërtimin dhe zbatimin e kompetencave të lëndës dhe kompetencave kyçe. Tematikat dhe projektet/situatat e sugjeruara të dhëna në program janë bazë për të siguruar rezultatet e të nxënit, sipas koncepteve dhe kompetencave historike. Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë, aftësitë/shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat për secilën klasë të shkallës së gjashtë të kurrikulës.

3.2. Rezultatet e të nxënit për konceptet dhe kompetencat historike

Përgjatë gjithë programit të historisë zhvillohen njohuritë, aftësitë/shkathtësitë, qëndrimet e vlerat që duhet të zotërojë nxënësi për ndërtimin e koncepteve historike: *kuptimi kronologjik, ndryshimi dhe vazhdimësia, shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare, rëndësia* dhe për realizimin e kompetencave historike: *kërkimi historik, përdorimi i burimeve, analiza shkak-pasojë, interpretimi, shpjegimi dhe komunikimi për të shkuarën.*

Tabela 3. Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike

SHKALLA E GJASHTË				
REZULTATET E TË NXËNIT PËR KOMPETENCAT HISTORIKE				
Kërkimi historik	Përdorimi i burimeve	Interpretimi historik	Shkaku dhe pasoja	Shpjegimi dhe komunikimi
<p>Nxënësi:) identifikon dhe shqyrton, individualisht dhe si pjesë e një grupi, pyetje specifike historike për periudhat antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore ose çështje që u përkasin këtyre periudhave, duke bërë testimin e hipotezave;) reflekton në mënyrë kritike për pyetje ose çështje historike që u përkasin periudhave antike,</p>	<p>Nxënësi:) shpjegon tipat e burimeve historike si një domosdoshmëri në punën e historianit dhe në dhënien e përgjigjeve të argumentuara për ndërtimin e ngjarjes historike;) vlerëson historinë gojore, me anë të së cilës dëshmitë gojore për ngjarjet e fundit historike mund ta bëjnë historinë më të gjallë në sytë e nxënësve, si dhe mund t’u lënë vend pikëpamjeve e perspektivave të atyre që nuk kanë marrë pjesë në “historinë e shkruar”;) kërkon, duke vlerësuar burimet alternative, për ndërtimin e ngjarjes historike për periudhat antike mesjetare, moderne dhe bashkëkohore;) identifikon, zgjedh dhe përdor një sërë burimesh historike, duke përfshirë burimet tekstuale, vizuale,</p>	<p>Nxënësi:) kupton pse historianët dhe të tjerët i kanë interpretuar ngjarjet, njerëzit dhe situatat historike që u përkasin periudhave antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore në mënyra të ndryshme;) shpjegon se si dhe pse ngjarjet historike janë interpretuar në mënyra të ndryshme nëpërmjet një sërë mediash;) shqyrton një sërë interpretimeve të së kaluarës që u përkasin periudhave antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore për</p>	<p>Nxënësi:) analizon ngjarjet historike që u përkasin periudhave antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore në lidhjet e tyre shkak-pasojë;) shpjegon pasojat në përfundimin e ngjarjeve, të situatave dhe të ndryshimeve historike që u përkasin periudhave antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore.</p>	<p>Nxënësi:) paraqet shpjegime për periudhat antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore që janë koherente, të strukturuar dhe të arsyetuara, duke përdorur kronologjinë dhe fjalorin e duhur historik;) komunikon njohuritë historike për periudhat antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore në mënyra të ndryshme, duke përdorur kronologjinë dhe fjalorin e duhur historik.</p>

mesjetare, moderne dhe bashkëkohore.	objektet dhe mjedisin historik për të argumentuar interpretimin e tij në lidhje me ngjarje apo çështje të caktuara që u përkasin periudhave antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore; J vlerëson burimet e përdorura për të arritur në përfundime të arsyetuara dhe logjike për periudhat antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore.	të vlerësuar vlefshmërinë e tyre.		
--------------------------------------	--	-----------------------------------	--	--

REZULTATET E TË NXËNIT PËR KONCEPTET HISTORIKE

Kuptimi kronologjik	Ndryshimi dhe vazhdimësia	Shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare	Rëndësia
<p>Nxënësi:</p> <p>J përdor saktë datat dhe fjalorin e duhur historik për periudhat antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore;</p> <p>J kupton organizimin kronologjik të historisë dhe vendos njerëzit dhe ngjarjet në periudhën e saktë historike (parahistorike, antike, mesjetare, moderne, bashkëkohore), duke kuptuar dhe duke shpjeguar marrëdhëniet historike;</p> <p>J ndërton linjën e kohës, duke vendosur në të periudhat historike dhe ngjarjet e rëndësishme historike;</p> <p>J kryen veprime për llogaritjen e kohës;</p>	<p>Nxënësi:</p> <p>J shpjegon ndryshimin dhe vazhdimësinë e ngjarjeve historike brenda dhe përtej periudhave historike (parahistorike, antike, mesjetare, moderne, bashkëkohore);</p> <p>J analizon shkallën dhe ritmin e ndryshimit, nëse ndryshimi arriti në progres dhe nëse po, për cilat ngjarje historike që u përkasin periudhave antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore;</p> <p>J analizon arsyet dhe rezultatet e ngjarjeve, situatave dhe ndryshimeve historike për periudhat antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore;</p>	<p>Nxënësi:</p> <p>J kupton se njerëzit dhe shoqëritë e përfshira në të njëjtën ngjarje historike që i përket periudhës antike, mesjetare, moderne ose bashkëkohore, mund të kenë përvoja dhe pikëpamje të ndryshme për të</p>	<p>Nxënësi:</p> <p>J vlerëson rëndësinë e ngjarjeve, të njerëzve dhe të zhvillimeve historike që u përkasin periudhave antike, mesjetare, moderne dhe bashkëkohore, në kontekstin e tyre historik dhe në ditët e sotme.</p>

J krijon një tabelë kronologjike(për vendin dhe botën) të periudhave historike, duke e pasuruar atë në vazhdimësi me informacionin e ri.	J kupton dhe ndërgjegjësohet për veçoritë e prirjeve historike sipas periudhave (antike, mesjetare, moderne, bashkëkohore), të cilat sollën progresin e shoqërisë në shkallë kombëtare, europiane dhe botërore.	njëjtën ngjarje historike.	
--	---	----------------------------	--

3.3. Koha mësimore

Në shkallën e gjashtë të kurrikulës, klasa e dymbëdhjetë, programi i lëndës së historisë specifikon sasinë e orëve mësimore (orët e sugjeruara) për secilën tematikë.

Në klasën e dymbëdhjetë, lënda e historisë zhvillohet për 34 javë mësimore me 4 orë në javë, pra gjithsej 136 orë mësimore vjetore. Për secilën tematikë të dhënë në program janë parashikuar dhe orë për veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Veprimtari praktike”. Autori i tekstit shkollor dhe mësuesi i integrojnë këto orë veprimtarish/projektsh brenda kohës mësimore të sugjeruar për secilën tematikë. Shuma e orëve sugjeruese për secilën tematikë është e barabartë me sasinë e orëve vjetore, të përcaktuara në planin mësimor të gjimnazit. Kjo ka si qëllim që përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë në orët vjetore totale. Në program, për secilën tematikë, afërsisht 30% e orëve mësimore është menduar për veprimtari/projekte/detyra, të cilat jepen në rubrikën “Veprimtari praktike”. Nëpërmjet këtyre veprimtarive, hartuesi i tekstit shkollor dhe mësuesi nxitin zhvillimin, përdorimin dhe demonstrimin e koncepteve dhe kompetencave historike. Në orët e veprimtarive/detyrave/projekteve, nxënësi zbaton në situata konkrete dhe praktike kompetencat e lëndës dhe kompetencat kyçe.

Tabela 4. Koha mësimore për secilën tematikë në klasën e 12-të

KLASA XII	
Tematika	Orë të sugjeruara
Proceset historike, koha, ndryshimi dhe vazhdimësia	136
1. Historia dhe historiani	5
2. Antikiteti	16
3. Mesjeta (shek. IV – XIV)	25
4. Periudha moderne (shek. XV – fillimi i shekullit XX)	37
5. Periudha bashkëkohore (1919 deri më sot)	50
Testime	3

3.4. Aftësi, shkathtësi, qëndrime, koncepte dhe veprimtari praktike të sugjeruara

TEMATIKA 1. HISTORIA DHE HISTORIANI

PËRSHKRIMI I TEMATIKËS	
<p>Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi rëndësinë e studimit të historisë. Kjo tematikë pajis nxënësin me njohuri, shprehje dhe qëndrime për të kuptuar kriteret metodologjike në shkrimin e historisë: kërkimi, burimet, analiza, objektiviteti, interpretimi, autenticiteti, shkencat ndihmëse etj. Nëpërmjet kësaj tematike, nxënësit njohin burimet kryesore të shkruara në shkrimin e historisë së shqiptarëve (arkivat kryesore dhe puna me to, veprat monumentale të albanologëve të njohur). Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 5 orë mësimore, prej të cilave 4 orë janë veprimtari praktike. Autori i tekstit shkollor dhe mësuesi i integrojnë këto orë brenda orëve të tematikës.</p> <p>Tematika dhe veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënit gjatë gjithë jetës.</p>	
Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
<p>Z Historia dhe vlerat e saj.</p> <p>Z Të njohim burimet kryesore të shkruara në shkrimin e historisë së shqiptarëve (arkivat kryesore dhe puna me to, veprat monumentale të albanologëve të njohur).</p>	<p>) Evidenton rëndësinë dhe vlerat e të mësuarit të historisë duke u ndalur në rëndësinë e historisë kombëtare.</p> <p>) Zhvillon aftësinë e kërkimit historik, përdorimit të burimeve, analizës shkak-pasojë, interpretimit, prezantimit dhe shpjegimit për një ngjarje apo figurë historike.</p> <p>) Argumenton faktin se arkivat historike, brenda dhe jashtë vendit, janë një fushë e hapur për kërkime të dobishme historike në të gjitha kohët.</p> <p>) Zgjedh shembuj të trajtimit të historisë me objektivitet ose subjektivitet dhe dallon ndryshimet midis dy rasteve.</p>
VEPRIMTARI PRAKTIKE TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “HISTORIA DHE HISTORIANI”	
<p>Z Vizitë në arkiva: Si të punosh me burimet historike?</p> <p>Z Studimi i një ngjarjeje, apo një figure historike përmes përdorimit të burimeve.</p> <p>Z Ndërtimi i historikut të krahinës tuaj duke u mbështetur në burime historike.</p>	

TEMATIKA 2. ANTIKITETI

PËRSHKRIMI I TEMATIKËS

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi kontributin e botës greke dhe romake në qytetërimin e sotëm europian. Kjo tematikë pajis nxënësin me njohuri, shprehje dhe qëndrime për të kuptuar veçoritë e trashëgimisë greke-romake në botën moderne. Nëpërmjet kësaj tematike, nxënësit shpjegojnë marrëdhëniet mes formacioneve politike në antikitet (grek-romak). Tematika pajis nxënësin me njohuri, shprehje dhe qëndrime për të kuptuar mënyrën e jetesës në Iliri, arsimin, kulturën dhe besimin ilir. Nëpërmjet kësaj tematike, nxënësit argumentojnë ndikimin e qytetërimit grek-romak në kulturën ilire. Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në **16 orë mësimore**. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe orë mësimore për veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Veprimtari praktike”. Autori i tekstit shkollor dhe mësuesi i integrojnë këto orë brenda orëve të tematikës.

Tematika dhe veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
<p>Z Bota greke dhe kontributi i saj në qytetërimin e sotëm europian.</p> <p>Z Roma dhe veçoritë e trashëgimisë së saj në botën moderne.</p> <p>Z Marrëdhëniet mes formacioneve politike në antikitet (grek-romak)</p> <p>Z Procesi i formimit të etnosit ilir.</p> <p>Z Tiparet e qytetërimit ilir.</p> <p>Z Ilirët dhe Iliria sipas autorëve antikë. Arsimi, kultura dhe besimi tek ilirët.</p> <p>Z Ndikimi i qytetërimit greko-romak në kulturën ilire.</p> <p>Z Mënyra e jetesës tek ilirët.</p>	<p style="text-align: center;">Bota greke dhe kontributi i saj në qytetërimin e sotëm europian</p> <p>) Evidenton ndikimin e qytetërimeve të para në qytetërimin grek.</p> <p>) Përcakton kohën dhe rrethanat e lindjes së qytetërimit grek.</p> <p>) Shpjegon fazat e zhvillimit të qytetërimit grek.</p> <p>) Përcakton në hartë shtrirjen dhe qendrat kryesore të qytetërimit grek.</p> <p>) Shpjegon dhe krahason organizimin politik të qytet-shteteve në Greqinë antike.</p> <p>) Shpjegon tiparet e organizimit ekonomik-shoqëror në Greqinë antike.</p> <p>) Përshkruan elemente të jetës së përditshme, botës kulturore materiale dhe shpirtërore në qytetërimin antik grek.</p> <p>) Përcakton në hartë shtrirjen e kolonive greke.</p> <p style="text-align: center;">Roma dhe veçoritë e trashëgimisë së saj në botën moderne</p> <p>) Përcakton kohën dhe rrethanat e lindjes së qytetërimit antik romak.</p> <p>) Përcakton në hartë vendndodhjen e qytetërimit antik romak.</p> <p>) Shpjegon dhe krahason format e organizimit shtetëror në Romën antike.</p> <p>) Vlerëson rëndësinë e “Të drejtës romake”.</p> <p>) Evidenton rrugët nëpërmjet të cilave u përhap qytetërimi antik romak.</p> <p>) Shpjegon tiparet e organizimit ekonomik-shoqëror në Romën antike.</p>

	<p>) Dallon elemente të jetës së përditshme në qytetërimin antik romak.</p> <p>) Përshkruan tiparet e artit, kulturës, shkencës dhe arsimit në qytetërimin antik romak.</p> <p style="text-align: center;">Marrëdhëniet mes formacioneve politike në antikitet (grek-romak)</p> <p>) Shpjegon karakteristikat kryesore të organizimit institucional-politik, social-ekonomik në qytetërimet antike.</p> <p>) Analizon shkaqet e konfliktit dhe rrjedhojat e tyre (Lufta e Trojës, luftërat greke-persiane dhe luftërat punike).</p> <p>) Evidenton bashkëpunimin dhe konfliktet në botën greke dhe atë romake.</p> <p>) Evidenton trashëgiminë antike dhe ndikimin e saj në ditët e sotme.</p> <p style="text-align: center;">Procesi i formimit të etnosit ilir</p> <p>) Shpjegon formimin e etnosit ilir mbështetur në gjurmët arkeologjike të periudhës prehistorike dhe historike.</p> <p>) Shpjegon konceptet <i>etnogjenezë, etnos, ilir, Iliri, Epir, epirotë</i> etj.</p> <p>) Shpjegon dhe analizon faktet dhe burimet mbi origjinën, qytetërimin ilir, zhvillimin e tij ekonomik-social dhe marrëdhëniet e tij me botën mesdhetare.</p> <p style="text-align: center;">Tiparet e qytetërimit ilir. Ilirët dhe Iliria sipas autorëve antikë. Arsimi, kultura dhe besimi tek ilirët.</p> <p>) Argumenton rëndësinë e pasqyrimit të qytetërimit ilir dhe nivelit të zhvillimit të tij ekonomik e kulturor në shkrimet greko-romake.</p> <p>) Vlerëson rëndësinë e prezantimit të burimeve për ilirët dhe epirotët nga burime dhe mendime alternative.</p> <p>) Analizon, diskuton dhe debaton mbi shkaqet e fillimit dhe të disfatës së luftërave ilire-romake.</p> <p>) Ndërton shkallën e kohës për periudhën nga shek. V p.e.s. – shek. I p.e.s.</p> <p>) Përcakton tiparet e qytetërimit ilir në fazat e ndryshme të zhvillimit.</p> <p>) Evidenton teza të ndryshme për etnogjenezën ilire.</p> <p>) Evidenton tipare të qytetërimit ilir.</p> <p>) Përshkruan tipare të artit, kulturës dhe besimit tek ilirët.</p> <p style="text-align: center;">Ndikimi i qytetërimit greko-romak në kulturën ilire. Mënyra e jetesës tek ilirët.</p> <p>) Gjykon rolin që luajtën kolonitë helene në shkëmbimin kulturor ndërmjet dy qytetërimeve.</p>
--	---

	<ul style="list-style-type: none">) Përcakton format e organizimit shoqëror dhe mënyrat e jetesës në shoqërinë ilire.) Përcakton format e organizimit shtetëror në territoret ilire (Konfederata fisnore dhe mbretëritë ilire).) Vlerëson rolin dhe kontributin e mbretërive ilire në zhvillimin e qytetërimit ilir.) Vlerëson rolin dhe kontributin e shtetit të Epirit në qytetërimin ilir.) Vlerëson rolin e mbretërisë dardane në qytetërimin ilir.) Gjykon mbi ndryshimet që pësuan jeta dhe kultura ilire gjatë sundimit romak.) Vlerëson disa burime historike për kulturën ilire, gjuhën, simbolet, monedhat, ndërtime, veshjet, veglat e punës, armët, praktikat e besimit dhe varrimit.) Vlerëson arsimin, kulturën dhe besimin tek ilirët.
VEPRIMTARI PRAKTIKE TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “ANTIKITETI”	
<ul style="list-style-type: none"> Z Qytetërimet antike në brigjet e lumenjve dhe ndikimi i tyre në qytetërimin grek. Z Periudha helenistike, vlerat e saj. Z Kolonitë helene në Iliri dhe ndikimi i tyre. Z Nga pellazgët tek ilirët – ballafaqim: tezat pro dhe kundër të prejardhjes vendase për ilirët. Gjuha e tyre. Z Vëzhgojmë gjurmë të qytetërimit ilir në trojet shqiptare. Z Burimet e shkruara romake dhe greke për Ilirinë. Z Të dhëna biografike për mbretërit ilirë. Z Dritë e re për ilirët - vepra të reja 2000-2015. Z Ndërton udhërrëfyes turistikë për kthimin e vendbanimeve ilire në qendrat më të rëndësishme turistike. 	

TEMATIKA 3. MESJETA (SHEK. IV – XIV)

PËRSHKRIMI I TEMATIKËS

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstronjë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi veçoritë kryesore të periudhës së mesjetës. Kjo tematikë e pajis nxënësin me njohuri, shprehje dhe qëndrime mbi transformimet e Perandorisë Romake dhe të hapësirave ilire në mesjetën e hershme (shek. IV-VI); mbi dyndjet e popujve dhe ndryshimin e përbërjes etnike në Ballkan; mbi Arbërinë në përballjen Lindje-Perëndim; mbi dobësimin e Bizantit në Ballkan; mbi formacionet shtetërore në trevat arbërore gjatë shek. XII-XIV; mbi Republikën e Shën Markut dhe zotërimet veneciane në Arbëri; mbi përhapjen, organizimin dhe veçoritë e krishterimit në trevat arbërore (shek. IV-XIV) dhe mbi aspekte të së

drejtës dhe veçori të jetës ekonomike në Arbëri dhe Bizant. Nëpërmjet kësaj tematike, nxënësit njihen me shoqërinë arbërore dhe emigrimet arbërore në mesjetë, si dhe vlerësojnë kulturën mesjetare mes civilizimit bizantin dhe atij europian.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në **25 orë mësimore**. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe orë mësimore për veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Veprimtari praktike”. Autori i tekstit shkollor dhe mësuesi i integrojnë këto orë brenda orëve të tematikës.

Tematika dhe veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënit gjatë gjithë jetës.

Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Shkathësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
<p>ZTransformimet e Perandorisë romake dhe hapësira ilire në mesjetën e hershme (shek. IV-VI).</p> <p>ZDyndjet e popujve dhe ndryshimi i përbërjes etnike në Ballkan.</p> <p>ZArbëria në përballjen Lindje-Perëndim.</p> <p>ZDobësimi i Bizantit në Ballkan.</p> <p>ZFormacionet shtetërore në trevat arbërore gjatë shek. XII-XIV.</p> <p>ZRepublika e Shën Markut dhe zotërimet veneciane në Arbëri.</p> <p>ZKrishtërimi - fe zyrtare e Perandorisë Bizantine: përhapja, organizimi dhe veçoritë e krishterimit në trevat arbërore (shek. IV-XIV).</p> <p>ZArbëria dhe Bizanti: Aspekte të së drejtës dhe veçoritë e jetës ekonomike.</p> <p>ZShoqëria arbërore dhe emigrimet arbërore në mesjetë.</p> <p>ZKultura në mesjetë mes civilizimit bizantin dhe atij europian.</p>	<p>Transformimet e Perandorisë Romake dhe hapësira ilire në mesjetën e hershme (shek. IV-VI)</p> <ul style="list-style-type: none">) Evidenton shkaqet e kalimit të qendrës së Perandorisë nga Roma në Kostandinopojë.) Përshkruan tiparet e jetës sociale dhe ekonomike të hapësirës ilire gjatë kalimit nga antikiteti në mesjetë (shek. IV-VI).) Tregon qytetet, portet dhe arteriet e rëndësishme rrugore të hapësirës ilire gjatë kalimit nga antikiteti në mesjetë (shek. IV-VI). <p>Dyndjet e popujve dhe ndryshimi i përbërjes etnike në Ballkan</p> <ul style="list-style-type: none">) Evidenton lëvizjet e popujve në Ballkan dhe pasojat e tyre.) Tregon në hartë shtrirjen e hapësirës shqiptare dhe të sllavëve në Ballkan.) Shpjegon problematikën e vazhdimësisë ilire arbërore.) Shpjegon ndryshimet politike dhe ekonomike në Europën Perëndimore gjatë dhe pas dyndjeve të popujve.) Evidenton ndryshimet social-kulturore në Europën Perëndimore gjatë dhe pas dyndjeve të popujve. <p>Arbëria në përballjen Lindje-Perëndim</p> <ul style="list-style-type: none">) Arsyeton përfshirjen e arbërve në konfliktet e normanëve me Perandorinë Bizantine.) Arsyeton përfshirjen e arbërve në konfliktet e anzhuinëve me Perandorinë Bizantine.) Përcakton pasojat e kalimit të kryqtarëve në territoret arbërore.) Përcakton në hartë hapësirën ku kaluan normanët, anzhuinët dhe kryqtarët. <p>Dobësimi i Bizantit në Ballkan</p> <ul style="list-style-type: none">) Shpjegon shkaqet e rënies së Kostandinopojës (1204).

	<p>) Evidenton formacionet shtetërore latine dhe bizantine që u krijuan pas vitit 1204 në hapësirën bizantine.</p> <p>) Përshkruan marrëdhënien e Arbërisë me Despotatin e Epirit.</p> <p>) Përcakton raportin e Arbërisë me Perandorinë e Nikesë.</p> <p>) Shpjegon rolin e Arbërisë në rivalitetin mes Despotatit të Epirit dhe Perandorisë së Nikesë.</p> <p style="text-align: center;">Formacionet shtetërore në trevat arbërore gjatë shek. XII-XIV</p> <p>) Shpjegon gjendjen politike në Ballkan në shek. XII.</p> <p>) Shpjegon mënyrën e organizimit dhe të qeverisjes së principatës së Arbrit, shek. XII.</p> <p>) Shpjegon shkaqet e formimit të principatave arbërore në shek. XIV.</p> <p>) Tregon ndërveprimin mes principatave arbërore dhe formacioneve të tjera shtetërore në Ballkan.</p> <p style="text-align: center;">Republika e Shën Markut dhe zotërimet veneciane në Arbëri</p> <p>) Përshkruan marrëdhëniet midis Venedikut dhe Perandorisë Bizantine.</p> <p>) Përcakton në hartë shtrirjen e zotërimeve veneciane në Arbëri.</p> <p>) Shpjegon veprimtarinë ekonomike të Venedikut në Arbëri.</p> <p>) Tregon veçoritë e organizimit të qyteteve shqiptare nën administratën e Venedikut.</p> <p style="text-align: center;">Krishterimi - fe zyrtare e Perandorisë Bizantine: përhapja, organizimi dhe veçoritë e krishterimit në trevat arbërore (shek. IV-XIV)</p> <p>) Evidenton rëndësinë e pjesëmarrjes së krerëve kishtarë shqiptarë në Sinodet e para Ekumenike.</p> <p>) Analizon ndryshimet e juridiksionit kishtar të trevave shqiptare ndërmjet Papatit të Romës dhe Patriarkanës së Kostandinopojës.</p> <p>) Shpjegon shkaqet politike dhe fetare të Ikonoklastisë dhe shtrirjen e saj në hapësirën shqiptare (shek. VIII).</p> <p>) Shpjegon shkaqet që sollën Skizmën e Madhe (viti 1054).</p> <p>) Përcakton pasojat e Skizmës së Madhe në hapësirën shqiptare.</p> <p>) Dallon ndikimin e krishterimit në trashëgiminë tonë kulturore materiale dhe jomateriale (arkitekturë, skulpturë, pikturë, letërsi/kodikë, muzikë etj.).</p> <p style="text-align: center;">Arbëria dhe Bizanti: Aspekte të së drejtës dhe veçori të jetës ekonomike</p>
--	---

	<p>) Shpjegon karakteristikat e ligjit agrar bizantin dhe ndikimin e tij në hapësirën shqiptare (Kanuni i Lek Dukagjinit).</p> <p>) Dallon karakteristikat e sistemit feudal bizantin në hapësirën shqiptare dhe e krahason me sistemin feudal evropian.</p> <p>) Vlerëson rëndësinë e zhvillimit të zejeve, tregjeve ndërkrahinore dhe panairove fetare për jetën ekonomike.</p> <p style="text-align: center;">Shoqëria arbërore dhe emigrimet arbërore në mesjetë</p> <p>) Shpjegon shkaqet dhe tregon drejtimet e emigrimeve shqiptare në shek. XIV.</p> <p>) Evidenton përmasat e emigrimeve arbërore në Greqi dhe në Itali gjatë shek. XIV - XV.</p> <p>) Tregon vendosjen dhe organizimin e jetës së arbërve (arvanitas, arbëresh) në Greqi dhe në Itali.</p> <p>) Evidenton rimëkëmbjen e qyteteve në Arbëri (shek. XIII-XIV).</p> <p style="text-align: center;">Kultura në mesjetë mes civilizimit bizantin dhe atij evropian</p> <p>) Përshkruan jetën sociale dhe ekonomike në qytetet arbërore në bazë të statuteve dhe kanuneve (shek. XIII-XIV).</p> <p>) Evidenton rolin e institucioneve qeverisëse në jetën e qyteteve arbërore.</p> <p>) Arsyeton mbi shkallën e zhvillimit të qyteteve në Arbërinë mesjetare, duke i krahasuar me qytetet bizantine dhe ato evropiane (shek. XIII-XIV).</p> <p>) Vlerëson ndikimet kulturore evropiane dhe bizantine në hapësirën arbërore (arsim, letërsi, arkitekturë, skulpturë, pikturë, arte të zbatuara etj.).</p>
VEPRIMTARI PRAKTIKE TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “MESJETA”	
<p>Z Qendrat arkeologjike ilire-arbërore në krahinën tuaj.</p> <p>Z Bazilikat paleokristiane dhe mozaikët e shek. V-VI. (Butrint, Bylis, Onhezmit, bazilika e Linit, Arapajt, Tirana, kapela e amfiteatrit të Durrësit etj.).</p> <p>Z Kalatë dhe fortifikimet mesjetare.</p> <p>Z Trashëgimia kishtarë mesjetare në Shqipëri.</p> <p>Z Album virtual: Piktura në mesjetë.</p> <p>Z Heraldika e principatave shqiptare.</p> <p>Z Jeta e përditshme në qytetet mesjetare.</p> <p>Z Panair gatimesh mesjetare.</p>	

TEMATIKA 4. PERIUDHA MODERNE (SHEKULLI XV – FILLIMI I SHEKULLIT XX)

PËRSHKRIMI I TEMATIKËS	
<p>Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi veçoritë kryesore të periudhës së historisë moderne.</p> <p>Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 37 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe orë mësimore për veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Veprimtari praktike”. Autori i tekstit shkollor dhe mësuesi i integrojnë këto orë brenda orëve të tematikës.</p> <p>Tematika dhe veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënit gjatë gjithë jetës.</p>	
Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
<p>Z Kalimi i osmanëve në Ballkan dhe Bizanti.</p> <p>Z Skënderbeu dhe koha e tij.</p> <p>Z Perandoria Osmane dhe administrimi i saj.</p> <p>Z Perandoria Osmane, Ballkani dhe Shqipëria.</p> <p>Z Rilindja Europiane dhe Perandoria Habsburge.</p> <p>Z Rilindja Europiane dhe shqiptarët</p> <p>Z Islamizimi i shqiptarëve.</p> <p>Z Qyteti dhe kultura shqiptare (shek. XVI-XIX).</p> <p>Z Perandoria Osmane dhe Europa (lindja e Protestantizmit).</p> <p>Z Iluminizmi dhe filozofia në Europën Perëndimore, shek. XVIII.</p> <p>Z Ngritja e Rusisë dhe fillimet e çështjes Lindore (shek. XVIII – fillimi i shek. XIX).</p>	<p style="text-align: center;">Kalimi i osmanëve në Ballkan dhe Bizanti</p> <p>) Evidenton momentet e para të pushtimit osman në Ballkan dhe në territoret shqiptare.</p> <p>) Analizon situatën politike në Bizant dhe në gjithë rajonin e Ballkanit.</p> <p>) Analizon përpjekjet e princërve ballkanikë dhe arbërorë për t’u përballur me pushtimin osman dhe koalicionet e krijuara me këtë funksion.</p> <p>) Identifikon në hartë vendbetet kryesore të qëndresës antiosmane në Ballkan dhe në territoret shqiptare.</p> <p style="text-align: center;">Skënderbeu dhe koha e tij</p> <p>) Përshkruan raportet e vendosura mes shtetit osman dhe familjeve fisnike shqiptare.</p> <p>) Shpjegon strategjinë e Skënderbeut për arritjen e bashkimit në planin e brendshëm.</p> <p>) Analizon sistemet e aleancave ndërkombëtare të Skënderbeut në funksion antiosman.</p> <p>) Shpjegon nevojën dhe procesin e kalimit nga aleanca e princërve te shteti i përqendruar dhe vë në dukje tiparet e këtij të fundit.</p> <p style="text-align: center;">Perandoria Osmane dhe administrimi i saj</p> <p>) Shpjegon parimet e organizimit territorial dhe shtetëror të Perandorisë Osmane.</p> <p>) Vë në dukje raportin mes qendërimit dhe decentralizimit të pushtetit në kuadër të perandorisë.</p>

<p>Z Pashallëqet shqiptare (gjysma II e shek. XVIII – fillimi i shek. XIX) dhe përpjekjet për shkëputje përfundimtare nga Perandoria Osmane.</p> <p>Z Revolucioni Francez dhe krijimi i modelit të shtetit komb.</p> <p>Z Kongresi i Vjenës dhe restaurimi i Europës pas Napoleonit.</p> <p>Z Rusia dhe kryengritja serbe. Autonomia e Serbisë brenda Perandorisë Osmane. Pansllavizmi.</p> <p>Z Rusia dhe Kryengritja Greke.</p> <p>Z Rënia e pashallëqeve shqiptare dhe lindja e Çështjes Shqiptare.</p> <p>Z Shqiptarët dhe Tanzimati, (1839-1879). fuqizimi i nacionalizmave ballkanike.</p> <p>Z Nacionalizmi shqiptar dhe përpjekjet e para për organizim.</p> <p>Z Kërcënimi rus në Ballkan, Perandoria Osmane dhe Kongresi i Berlinit.</p> <p>Z Reagimi shqiptar: Lidhja e Prizrenit.</p> <p>Z Dokumentet themelore të nacionalizmit shqiptar: Pashko Vasa “E vërteta mbi Shqipërinë dhe shqiptarët”. Sami Frashëri “Shqipëria çka qenë, ç’është dhe ç’do të bëhet”.</p> <p>Z Përpjekjet shqiptare për afirmimin e gjuhës dhe të kulturës kombëtare.</p> <p>Z Perandoria Osmane, Perandoria Austro-Hungareze dhe Perandoria Ruse në fillim të shek. XX.</p>	<p>) Diferencon qëndrimin e shtetit osman ndaj krahinave të ndryshme dhe trajtimit të tyre nga pikëpamja e organizimit të brendshëm.</p> <p>) Analizon sistemin ekonomik dhe fiskal të zbatuar nga autoritetet osmane.</p> <p style="text-align: center;">Perandoria Osmane, Ballkani dhe Shqipëria</p> <p>) Analizon pozicionin e feve të ndryshme në kuadër të legjislacionit të Perandorisë Osmane.</p> <p>) Vlerëson trajtimin e popullsisë jomuslimane në Ballkan dhe në tokat shqiptare nga pikëpamja e të drejtave politike dhe ekonomike brenda shtetit osman.</p> <p style="text-align: center;">Rilindja Europiane dhe Perandoria Habsburge</p> <p>) Shpjegon kuptimin e konceptit Rilindje, parimet intelektuale bazë të saj, figurat më përfaqësuese të kësaj lëvizjeje.</p> <p>) Përshkruan prirjet kryesore të artit dhe të arkitekturës së Italisë në shek. XV-XVI.</p> <p>) Vë në dukje krijimin e Perandorisë Habsburge, karakterin e saj politiko-fetar dhe procesin e zgjerimit dhe fuqizimit të saj.</p> <p style="text-align: center;">Rilindja Europiane dhe shqiptarët</p> <p>) Identifikon lidhjet kulturore të shqiptarëve me pellgun e Adriatikut dhe me Italinë e shekujve XIV-XV.</p> <p>) Përshkruan veprat e Marin Barletit (<i>Rrethimi i Shkodrës</i> dhe <i>Historia e Skënderbeut</i>) dhe të humanistëve të tjerë shqiptarë në kuadrin e Rilindjes Europiane.</p> <p>) Analizon rolin e shqiptarëve dhe të rezistencës së tyre antiosmane si mburojë për Rilindjen dhe qytetërimin europian.</p> <p style="text-align: center;">Islamizimi i shqiptarëve</p> <p>) Tregon procesin e përhapjes së fesë islame në territoret shqiptare.</p> <p>) Identifikon rrugët e përhapjes së islamizimit.</p> <p>) Analizon shkaqet e islamizimit të popullsisë shqiptare.</p> <p style="text-align: center;">Qyteti dhe kultura shqiptare (shek. XVI-XIX)</p> <p>) Shpjegon rëndësinë e pozitës gjeografike dhe gjeopolitike të viseve shqiptare në kuadër të planeve ekspansioniste të Perandorisë Osmane.</p> <p>) Përshkruan mënyrën e organizimit të brendshëm të qendrave urbane shqiptare.</p> <p>) Evidenton zhvillimin e kulturës shqiptare dhe ndikimet e saj nga elemente të kulturave lindore dhe perëndimore.</p>
---	--

<p>Z Luftërat ballkanike dhe Pavarësia e Shqipërisë.</p>	<p style="text-align: center;">Perandoria Osmane dhe Europa (lindja e Protestantizmit)</p> <p>) Vë në dukje zhvillimet fetare dhe politike në Europë në kuadër të procesit të Reformacionit dhe ndikimet e tyre në situatën e brendshme dhe të jashtme të shteteve europiane.</p> <p>) Analizon ndikimin e ardhjes së fesë islame në Europë dhe pozicionin e Perandorisë Osmane në lidhje me zhvillimet fetare-politike në Europë, në funksion të synimeve të saj gjeostrategjike.</p> <p>) Shpjegon dhe analizon kontekstin historik, fetar e kulturor në të cilin u hartua <i>Meshari</i> i Gjon Buzukut - libri i parë në gjuhën shqipe.</p> <p>) Evidenton përhapjen e Protestantizmit në Europë dhe kundërpërgjigjen e Kishës Katolike ndaj tij (Inkuizicioni).</p> <p style="text-align: center;">Iluminizmi dhe filozofia në Europën Perëndimore, shek. XVIII</p> <p>) Evidenton zhvillimet në fusha të ndryshme të shkencës në Europën e shek. XVII.</p> <p>) Shpjegon përhapjen e mendimit kritik kundrejt dijeve tradicionale dhe ndikimit të fesë mbi shkencën, duke vënë në dukje rëndësinë që nisën të marrin idetë mbi të drejtat natyrore të njeriut në zhvillimin e botës moderne.</p> <p>) Shpjegon përmbajtjen e ideve kryesore iluministe dhe evidenton rrymat kryesore të mendimit iluminist.</p> <p>) Identifikon figurat kryesore të iluminizmit me theks të veçantë të filozofët francezë.</p> <p style="text-align: center;">Ngritja e Rosisë dhe fillimet e çështjes Lindore (shek. XVIII – fillimi i shek. XIX)</p> <p>) Vë në dukje konsolidimin dhe modernizimin e shtetit rus dhe daljen e Rosisë si fuqi e madhe botërore.</p> <p>) Tregon rolin dominues të Rosisë në botën ortodokse dhe rëndësinë e këtij pozicionimi në drejtimet e politikës së jashtme të saj duke u përqendruar kryesisht te Ballkani.</p> <p>) Shpjegon qëllimin e Projektit Grek të Rosisë dhe rëndësinë e tij në zgjerimin e ndikimit rus në Mesdhe.</p> <p style="text-align: center;">Pashallëqet shqiptare (gjysma II e shek. XVIII – fillimi i shek. XIX) dhe përpjekjet për shkëputje përfundimtare nga Perandoria Osmane</p> <p>) Shpjegon kuptimin politiko-administrativ të termit <i>pashallëk</i> dhe zhvillimin e tij në territoret shqiptare.</p>
--	---

-) Analizon zhvillimin e pashallëqeve shqiptare dhe politikat e tyre që çonin drejt synimit për shkëputje përfundimtare nga Perandoria Osmane.
-) Vlerëson rolin dhe ndikimin e pashallarëve të mëdhenj shqiptarë në skenën ndërkombëtare euro-aziatike.
- Revolucioni Francez dhe krijimi i modelit të shtetit komb**
-) Evidenton karakterin e shoqërisë franceze dhe diferencimin e saj të thellë në prag të përmbysjes së monarkisë.
-) Shpjegon raportin e ri të vendosur mes shtetit dhe kishës dhe karakterin laik të shtetit francez pas revolucionit.
-) Analizon konceptin e shtetit-komb dhe faktorët historikë që çuan në formimin e shteteve-kombe në Europë.
- Kongresi i Vjenës dhe restaurimi i Europës pas Napoleonit**
-) Përshkruan fazat e fundit të Revolucionit Francez dhe rënien e sistemit republikan.
-) Evidenton karakterin ekspansionist të shtetit francez nën drejtimin e Napoleon Bonapartit dhe krijimin e Perandorisë Franceze.
-) Analizon reagimin e shteteve europiane ndaj Napoleonit dhe diferencon rolin britanik në këtë qëndrim.
-) Argumenton karakterin restaurues të vendimeve të Kongresit të Vjenës.
- Rusia dhe kryengritja serbe. Autonomia e Serbisë brenda Perandorisë Osmane.**
Pansllavizmi.
-) Vë në dukje përpjekjet e popullit serb për shkëputje nga Perandoria Osmane.
-) Evidenton rolin kyç të Ruisë si mbrojtëse e lëvizjes serbe për shkëputje.
-) Shpjegon konceptin e pansllavizmit dhe analizon idetë kryesore të tij.
-) Përshkruan hapat e procesit të shkëputjes së Serbisë nga Perandoria Osmane.
- Rusia dhe Kryengritja Greke**
-) Vë në dukje centralitetin e idesë së Ortodoksizmit në përpjekjet për shkëputje të popujve ballkanikë dhe shpërbërjen e Perandorisë Osmane në Ballkan.
-) Tregon rolin e shoqërisë Filiki Eteria në organizimin e Kryengritjes Greke dhe zhvillimin e saj.
-) Vlerëson rolin dhe mbështetjen e Fuqive të Mëdha në fitoren e pavarësisë greke dhe ndërtimin e shtetit të ri grek.

	<p style="text-align: center;">Rënia e pashallëqeve shqiptare dhe lindja e Çështjes Shqiptare</p> <p>) Përshkruan situatën në trojet shqiptare pas rënies së pashallëqeve të mëdha.</p> <p>) Vë në dukje përpjekjet e shqiptarëve për shkëputje nga Perandoria Osmane pas rënies së pashallëqeve.</p> <p>) Evidenton qëndrimin e shtetit osman ndaj shqiptarëve dhe Çështjes Shqiptare.</p> <p style="text-align: center;">Shqiptarët dhe <i>Tanzimati</i> (1839-1879), fuqizimi i nacionalizmave ballkanike.</p> <p>) Shpjegon thelbin e reformave të Tanzimatit dhe domethënien e tyre për shqiptarët.</p> <p>) Identifikon ideologjitë nacionale greke dhe serbe.</p> <p>) Tregon përpjekjet e qarqeve patriotike shqiptare për përparimin e Çështjes Shqiptare me theks të veçantë në përhapjen e arsimit dhe të kulturës.</p> <p style="text-align: center;">Nacionalizmi shqiptar dhe përpjekjet e para për organizim</p> <p>) Vë në dukje dobësimin e pozitës ndërkombëtare të Perandorisë Osmane dhe ndikimin e saj në gjendjen e brendshme të perandorisë.</p> <p>) Evidenton reagimin e Perandorisë Osmane ndaj nacionalizmit në Ballkan në mesin e shek. XIX, veçoritë e nacionalizmit shqiptar.</p> <p>) Dallon rreziqet me të cilat përballeshin viset shqiptare në raport me fqinjët dhe përpjekjet e nacionalistëve shqiptarë për t'u bërë atyre ballë.</p> <p>) Analizon faktorët që çuan në një ringjallje të Kishës Katolike në tokat shqiptare dhe ndikimin e saj në afirmimin e nacionalizmit shqiptar.</p> <p style="text-align: center;">Kërcënimi rus në Ballkan, Perandoria Osmane dhe Kongresi i Berlinit</p> <p>) Shpjegon thelbin e Krizës Lindore dhe ndikimin e luftërave ruse-turke në dobësimin progresiv të Perandorisë Osmane.</p> <p>) Evidenton vendimet e Traktatit të Shën Stefanit dhe Kongresit të Berlinit, të imponuara nga Fuqitë e Mëdha mbi Perandorinë Osmane.</p> <p>) Analizon pasojat e këtyre vendimeve mbi integritetin e trojeve shqiptare dhe rrezikun nga synimet ekspansioniste të fqinjëve.</p> <p style="text-align: center;">Reagimi shqiptar: Lidhja e Prizrenit</p> <p>) Evidenton situatën dhe rreziqet për trojet shqiptare pas Traktatit të Shën Stefanit dhe Kongresit të Berlinit.</p> <p>) Analizon zhvillimet e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, ballafaqimin e qëndrimeve të drejtuesve të saj dhe rëndësinë e kësaj ngjarje.</p>
--	--

	<p>) Argumenton nevojën për ndërkombëtarizimin e Çështjes Shqiptare dhe përpjekjet e qarqeve patriotike shqiptare në këtë drejtim.</p> <p>Dokumentet themelore të nacionalizmit shqiptar: Pashko Vasa “E vërteta mbi Shqipërinë dhe shqiptarët”. Sami Frashëri “Shqipëria ç’ka qenë, ç’është dhe ç’do të bëhet”</p> <p>) Argumenton rëndësinë e veprave të rilindësve shqiptarë për njohjen dhe projektimin e Çështjes Shqiptare.</p> <p>) Interpretin vizionin e rilindësve për të ardhmen e një Shqipërie të pavarur.</p> <p>Përpjekjet shqiptare për afirmimin e gjuhës dhe të kulturës kombëtare</p> <p>) Evidenton përpjekjet e shqiptarëve për përhapjen e gjuhës shqipe, të arsimit dhe të kulturës shqiptare.</p> <p>) Përshkruan procesin e krijimit të alfabetit të shqipes deri në Kongresin e Manastirit.</p> <p>) Evidenton përpjekjet dhe vështirësitë me të cilat u përballën patriotët rilindës për hapjen e shkollave shqipe.</p> <p>) Analizon rolin dhe kontributin e kolonive shqiptare në vende të ndryshme për kauzën e gjuhës dhe të arsimit shqip.</p> <p>Perandoria Osmane, Perandoria Austro-Hungareze dhe Perandoria Ruse në fillim të shek. XX</p> <p>) Evidenton arsyet përse Ballkani ishte vend i përplasjeve mes interesave të Fuqive të Mëdha dhe Perandorisë Osmane.</p> <p>) Argumenton synimet e Fuqive të Mëdha dhe të shteteve ballkanike për rregullimin gjeopolitik të Ballkanit pas osmanit.</p> <p>) Shpjegon kuptimin e gjendjes ekzistuese dhe karakterin e përkohshëm të saj.</p> <p>Luftërat ballkanike dhe Pavarësia e Shqipërisë</p> <p>) Shpjegon raportet dhe ekuilibrat mes shteteve ballkanike dhe Perandorisë Osmane në fillim të shek. XX.</p> <p>) Përshkruan shkaqet dhe zhvillimin e Luftës I Ballkanike dhe ndikimin e saj në ngjarjet që çuan në shpalljen e pavarësisë së Shqipërisë.</p> <p>) Shpjegon arsyet e shpërthimit të Luftës II Ballkanike, pasojat e saj për shtetin e ri të pavarur shqiptar.</p>
--	---

**VEPRIMTARI PRAKTIKE TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “HISTORIA MODERNE”
(SHEK. XV – FILLIMI I SHEK. XX)**

- Z Aspekte të jetës ekonomike në tokat shqiptare sipas ligjit osman.
- Z Jeta dhe kontributi i Gjergj Kastriotit Skënderbeu (duke iu referuar autorëve: Sabri Godo, Kasem Biçoku, Kristo Frashëri, Virgjil Kule etj.).
- Z Trashëgimia osmane në kulinari.
- Z Trashëgimia osmane në arkitekturë dhe në urbanistikë.
- Z Pallatet perandorake në Europën Perëndimore dhe Sarajet e sulltanëve.
- Z Veshjet në Ballkanin osman.
- Z Ngritja e një qyteti: Shën Petërsburgu.
- Z Revolucioni industrial dhe lindja e futbollit.
- Z Pallatet perandorake dhe moda (Perëndim-Lindje).
- Z Gjimnazi *Zosimea*, Ali pasha dhe elita shqiptare.
- Z Roli i Austro-Hungarisë dhe i Italisë në pavarësinë e Shqipërisë (përmes dokumentacionit historik).
- Z Familja *Vlora* në shekujt osmanë.

TEMATIKA 5. PERIUDHA BASHKËKOHORE (1919 DERI MË SOT)

PËRSHKRIMI I TEMATIKËS

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi veçoritë kryesore të periudhës bashkëkohore. Ata fitojnë njohuri shprehi dhe qëndrime rreth këtyre çështjeve historike: Periudha midis dy luftërave botërore; Lufta e Dytë Botërore – sot; Periudha '45-'90; Periudha pas vitit '90.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në **50 orë mësimore**.

Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe orë mësimore për veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Veprimtari praktike”.

Autori i tekstit shkollor dhe mësuesi i integrojnë këto orë brenda orëve të tematikës.

Tematika dhe veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës

Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës

<p>Z Paqja e Versajës dhe krijimi i rendit të ri botëror.</p> <p>Z Rinjohja e shtetit të pavarur shqiptar dhe përcaktimi i kufijve të tij.</p> <p>Z Aspekte t organizimit dhe t konsolidimit t shtetit shqiptar (1920-1939).</p> <p>Z Aspekte t jetës shoqërore shqiptare dhe elemente të europianizimit të saj (1920-1939).</p> <p>Z Interesimi i shtetit amë për shqiptarët jashtë kufijve (1920-1939).</p> <p>Z Krijimi i Mbretërisë Serbo-Kroato-Sllovene/Jugosllavisë si shtet shumetnik.</p> <p>Z Kriza ekonomike botërore dhe rrjedhjat e saj në Ballkan.</p> <p>Z Fuqitë e Mëdha dhe bashkëpunimi ballkanik: Konferencat e viteve '30.</p> <p>Z Ideologjitë totalitare dhe Ballkani.</p>	<p style="text-align: center;">Paqja e Versajës dhe krijimi i rendit të ri botëror</p> <p>) Evidenton parimet themelore të pranuar nga Konferenca e Versajës për ravijëzimin e hartës së re politike.</p> <p>) Analizon rrjedhjat që sollën shpërbërjet e Perandorive të Mëdha (Habsburgase, Osmane dhe Ruse)</p> <p>) Evidenton karakterin e marrëveshjes së paqes me Gjermaninë dhe pasojat e tij për zhvillimet e mëtejshme europiane.</p> <p>) Pasqyron hartën e re politike të Europës pas Paqes së Versajës.</p> <p style="text-align: center;">Rinjohja e shtetit të pavarur shqiptar dhe përcaktimi i kufijve të tij</p> <p>) Përshkruan ecurinë e procesit të njohjes së shtetit shqiptar nga Konferenca e Ambasadorëve në Londër në Konferencën e Paqes dhe atë të Ambasadorëve në Paris.</p> <p>) Arsyeton mbi rëndësinë e pranimit të Shqipërisë në Lidhjen e Kombeve dhe ndikimin që ajo pati në vendimin e Konferencës së Ambasadorëve në Paris.</p> <p>) Shpjegon procesin e përcaktimit të kufijve të shtetit shqiptar nga viti 1913 deri në vitin 1926.</p> <p style="text-align: center;">Aspekte t organizimit dhe t konsolidimit t shtetit shqiptar (1920-1939)</p> <p>) Evidenton organizimin e shtetit shqiptar në vitet 1912-1914.</p> <p>) Ballafaqon statutet e viteve 1920-1939 dhe shpjegon ecurinë e ndryshimeve në to.</p> <p>) Dallon elemente të ndërtimit dhe konsolidimit të shtetit kombëtar në Shqipërinë e viteve 1920-1939.</p> <p style="text-align: center;">Aspekte t jetës shoqërore shqiptare dhe elemente të europianizimit të saj (1920-1939)</p> <p>) Tregon elementet e qytetërimit perëndimor në hartimin e legjislacionit shqiptar (kode), në ndërtimet publike dhe në jetën e përditshme.</p> <p>) Evidenton përpjekjet për emancipimin e gruas dhe të shoqërisë shqiptare.</p> <p>) Gjykon mbi procesin e emancipimit të shoqërisë shqiptare.</p> <p>) Gjykon mbi arritjet në fushën e arsimit dhe të kulturës shqiptare</p> <p>) Evidenton ndarjen e shtetit nga feja si një nga parimet bazë të shtetit modern.</p> <p>) Analizon masat dhe përpjekjet e shtetit shqiptar për të reformuar jetën e komuniteteve fetare në Shqipëri.</p> <p style="text-align: center;">Interesimi i shtetit amë për shqiptarët jashtë kufijve (1920-1939)</p> <p>) Analizon përpjekjet e shtetit shqiptar për mbrojtjen e të drejtave të shqiptarëve në Mbretërinë Serbo-Kroate-Sllovene/Jugosllavi dhe në Greqi.</p>
--	--

	<p>) Evidenton përpjekjet e shtetit shqiptar për të penguar shkëmbimin e popullsisë shqiptare nga Greqia dhe Jugosllavia drejt Turqisë.</p> <p>) Evidenton përpjekjet e shtetit amë për mbështetjen e diasporës shqiptare.</p> <p style="text-align: center;">Krijimi i Mbretërisë Serbo-Kroato-Slllovene/Jugosllavisë si shtet shumetnik</p> <p>) Evidenton momentet kryesore në krijimin e shtetit jugosllav si shtet shumetnik.</p> <p>) Shpjegon konfliktet e brendshme mes etnive të shtetit jugosllav.</p> <p>) Dallon tipare të jetës ekonomike dhe shoqërore në Jugosllavi.</p> <p>) Gjykon mbi pozitën e popullsisë shqiptare në Jugosllavi.</p> <p style="text-align: center;">Kriza ekonomike botërore dhe rrjedhojat në Ballkan</p> <p>) Vë në dukje momentet kyçe të krizës ekonomike botërore.</p> <p>) Analizon ndikimet që kriza ekonomike botërore pati në ekonominë dhe në politikën shqiptare dhe ballkanike.</p> <p style="text-align: center;">Fuqitë e Mëdha dhe bashkëpunimi ballkanik: Konferencat e viteve '30</p> <p>) Dallon ndikimin që Fuqitë e Mëdha patën në Ballkan në periudhën midis dy luftërave botërore.</p> <p>) Analizon paktin Kellog-Briand, duke evidentuar ndikimin që ai pati në bashkëpunimin ballkanik.</p> <p>) Përshkruan disa nga vendimet e konferencave ballkanike të viteve '30.</p> <p>) Evidenton qëndrimin që shteti shqiptar mbajti ndaj këtyre vendimeve.</p> <p style="text-align: center;">Ideologjitë totalitare dhe Ballkani</p> <p>) Përshkruan gjendjen politike të Ballkanit në vitet '20-'30.</p> <p>) Shpjegon bazën ideologjike të sistemeve autoritare në Ballkan.</p> <p>) Analizon ndikimin e ideologjisë komuniste në vendet e Ballkanit.</p>
<p>Z Ravijëzimi i blloqeve ndërluftuese dhe momentet kryesore të Luftës së Dytë Botërore.</p> <p>Z Përpjekjet për shmangien e pushtimit dhe shkaqet e pushtimit italian të Shqipërisë.</p>	<p style="text-align: center;">Ravijëzimi i blloqeve ndërluftuese dhe momentet kryesore të Luftës së Dytë Botërore</p> <p>) Identifikon blloqet kundërshtarë të Luftës së Dytë Botërore.</p> <p>) Evidenton procesin e formimit të Boshtit dhe të Aleancës së Kombeve të Bashkuara dhe shpjegon karakteristikat e secilit prej tyre.</p> <p>) Përshkruan momentet më kryesore të Luftës së Dytë Botërore.</p> <p style="text-align: center;">Përpjekjet për shmangien e pushtimit dhe shkaqet e pushtimit italian të Shqipërisë</p> <p>) Evidenton ecurinë e marrëdhënieve shqiptaro-italiane në prag të pushtimit të Shqipërisë.</p>

<p>Z Politikat e pushtuesve italianë dhe gjermanë kundrejt nacionalizmit shqiptar.</p> <p>Z Rezistenca shqiptare si pjesë e luftës së Aleatëve të Kombeve të Bashkuara kundër Boshtit.</p> <p>Z Lëvizjet e rezistencës në Ballkanin Perëndimor (Jugosllavi dhe Greqi).</p> <p>Z Diplomacia e Kombeve të Bashkuara gjatë Luftës së Dytë Botërore deri në vitin 1946.</p>	<p>) Shpjegon tentativat e A. Zogut në planin e brendshëm dhe atë ndërkombëtar për të evituar pushtimin italian.</p> <p>) Evidenton reagimin e shqiptarëve në prag të pushtimit të Shqipërisë nga Italia e Musolinit.</p> <p style="text-align: center;">Politikat e pushtuesve italianë dhe gjermanë kundrejt nacionalizmit shqiptar</p> <p>) Analizon diferencat mes pushtimit italian dhe atij gjerman në lidhje me organizimin e brendshëm të Shqipërisë.</p> <p>) Analizon qëndrimet e autoriteteve pushtuese ndaj popullsisë shqiptare në Kosovë e në Çamëri dhe evidenton arsyet e këtyre qëndrimeve.</p> <p>) Shpjegon reagimin e shqiptarëve të Kosovës e të Çamërisë ndaj pushtuesve duke diferencuar rrymat e ndryshme politike në gjirin e tyre.</p> <p style="text-align: center;">Rezistenca shqiptare si pjesë e luftës së Aleatëve të Kombeve të Bashkuara kundër Boshtit</p> <p>) Vë në dukje vendin e rezistencës shqiptare në kuadrin e rezistencës europiane kundër Boshtit.</p> <p>) Evidenton qëndrimin e Aleatëve të Mëdhenj ndaj rezistencës shqiptare gjatë Luftës së Dytë Botërore.</p> <p>) Analizon rolin e misioneve të Aleatëve të Mëdhenj në Shqipëri gjatë Luftës së Dytë Botërore.</p> <p>) Shpjegon ndikimin e rrjedhës së rezistencës shqiptare në të ardhmen e Shqipërisë.</p> <p style="text-align: center;">Lëvizjet e rezistencës në Ballkanin Perëndimor (Jugosllavi dhe Greqi)</p> <p>) Tregon situatën në Ballkanin Perëndimor pas pushtimit të saj nga Gjermania e Hitlerit.</p> <p>) Evidenton grupet kryesore të rezistencës në Jugosllavi dhe në Greqi dhe marrëdhëniet ndërmjet tyre.</p> <p>) Identifikon përpjekjet për bashkëpunim të rezistencës në Shqipëri me atë në Greqi dhe në Jugosllavi.</p> <p>) Evidenton përpjekjet e aleatëve për të krijuar një front të përbashkët dhe fatin e këtyre lëvizjeve pas luftimeve.</p> <p style="text-align: center;">Diplomacia gjatë Luftës së Dytë Botërore deri në vitin 1946</p> <p>) Evidenton rëndësinë e Kartës së Atlantikut dhe parimeve të saj në nxitjen e rezistencës antifashiste.</p>
---	--

	<p>) Analizon vendimet e konferencave kryesore të Aleatëve të Mëdhenj, të zhvilluara gjatë luftës dhe shpjegon ndikimin e tyre në Botën e Pasluftës.</p> <p>) Evidenton ndryshimet dhe ngjashmëritë në planet e Aleatëve të Mëdhenj për Botën e Pasluftës.</p> <p>) Krahason skenën ndërkombëtare pas dy luftërave botërore duke vënë në dukje ndryshimet dhe të përbashkëtat mes tyre.</p>
<p>Z Fillimet e Luftës së Ftohtë.</p> <p>Z Krijimi i Bllokut Perëndimor.</p> <p>Z Shqipëria dhe marrëdhëniet me Perëndimin.</p> <p>Z Krijimi i Bllokut Lindor.</p> <p>Z Shqipëria dhe Jugosllavia (1944-1948).</p> <p>Z Shqipëria dhe BRSS (1948-1961).</p> <p>Z Marrëdhëniet ndërmjet dy blloqeve (1950-1980).</p> <p>Z Kina brenda dhe jashtë Blloqeve të Luftës së Ftohtë.</p> <p>Z Shqipëria dhe Kina.</p> <p>Z Zhvillimet brenda blloqeve: Blloku Lindor.</p> <p>Z Zhvillimet brenda blloqeve: Blloku Perëndimor.</p> <p>Z Tipare të shoqërisë, artit, kulturës, shkencës dhe arsimit në Bllokun Perëndimor dhe në atë Lindor.</p> <p>Z Vetizolimi i Shqipërisë.</p> <p>Z Përfundimi i Luftës së Ftohtë.</p>	<p style="text-align: center;">Fillimet e Luftës së Ftohtë</p> <p>) Përshkruan ndarjen politiko-ideologjike të Europës në përfundim të Luftës së Dytë Botërore.</p> <p>) Dallon bazën e doktrinave të palëve kundërshtarë të Luftës së Ftohtë dhe vë në dukje momentet që shënojnë fillimin e Luftës së Ftohtë.</p> <p>) Ballafaqon përplasjen e interesave të ish-Aleatëve të Luftës së Dytë Botërore në Europë si dhe tregon ngjarjet fillestare të këtyre përplasjeve.</p> <p style="text-align: center;">Krijimi i Bllokut Perëndimor</p> <p>) Evidenton ndryshimin e fuqisë dhe balancave mes shteteve të Europës Perëndimore pas Luftës së Dytë Botërore.</p> <p>) Vë në dukje gjendjen e vështirë të pasluftës në Europë, përpjekjet për tejkalimin e saj dhe nevojën për krijimin e një aleance politiko-ushtarake transatlantike.</p> <p>) Argumenton nevojën për një proces integrimi mes vendeve perëndimore si kundërpeshë kundrejt rrezikut sovjetik.</p> <p style="text-align: center;">Shqipëria dhe marrëdhëniet e saj me Perëndimin</p> <p>) Tregon raportet e diferencuara të Shqipërisë me Aleatët e Mëdhenj antifashistë menjëherë pas luftës.</p> <p>) Analizon qëndrimet e anglo-amerikanëve ndaj qeverisë shqiptare të drejtuar nga Enver Hoxha dhe kërkesat e tyre për legjitimimin e sistemit me anë të zgjedhjeve të lira.</p> <p>) Evidenton arsyet e prishjes së marrëdhënieve të qeverisë komuniste shqiptare me Britaninë e Madhe dhe ShBA-së.</p> <p style="text-align: center;">Krijimi i Bllokut Lindor</p> <p>) Përshkruan vendin që zinte Europa Lindore e Qendrore në synimet gjeostrategjike të Bashkimit Sovjetik pas Luftës së Dytë Botërore.</p> <p>) Shpjegon taktikat dhe rrugët e përdorura nga Bashkimi Sovjetik për vendosjen e regjimeve komuniste në Europën Lindore.</p>

) Përcakton arsyet e krijimit të KNER-it dhe Traktatit të Varshavës, si mekanizmat kryesorë të kontrollit sovjetik mbi vendet e Europës Lindore.

Shqipëria dhe Jugosllavia (1944-1948)

) Shpjegon rolin e emisarëve jugosllavë në Shqipëri gjatë Luftës së Dytë Botërore.

) Analizon format dhe metodat e përdorura prej jugosllavëve për vendosjen e kontrollit të tyre në Shqipëri gjatë viteve 1944-1948.

) Argumenton rolin e faktorëve të jashtëm dhe të brendshëm në prishjen e marrëdhënieve shqiptaro-jugosllave.

Shqipëria dhe BRSS (1948-1961)

) Evidenton rolin e BS-së në raport me Shqipërinë gjatë viteve 1945-1953.

) Tregon ndryshimet e ndodhura në BS pas vdekjes së Stalinit dhe shpalesjes së Kursit të Ri të Hrushovit, duke evidentuar ndikimin e tyre në politikën shqiptare.

) Shpjegon zhvillimet në Konferencën III të PPSH-së për Tiranën dhe gjykon mbi domethënien e saj për të ardhmen e Shqipërisë.

) Evidenton arsyet e ngritjes së bazës ushtarake të Vlorës.

) Analizon arsyet e prishjes së marrëdhënieve shqiptaro-sovjetike dhe pasojat e saj për Shqipërinë.

Marrëdhëniet ndërmjet dy blloqeve (1950-1980)

) Shpjegon rrjedhjat e përplasjeve mes blloqeve në arenën ndërkombëtare dhe vë në dukje momentet më të tensionuara të Luftës së Ftohtë.

) Arsyeton mbi konfliktin në fushën ideologjike mes blloqeve dhe pasqyrimin e tij nëpërmjet propagandës.

) Analizon ecurinë e marrëdhënieve mes dy superfuqive, konceptin e “detantës” dhe zbatimin e tij në praktikën e marrëdhënieve ndërkombëtare.

Kina brenda dhe jashtë blloqeve të Luftës së Ftohtë

) Evidenton situatën në Kinë në përfundim të Luftës së Dytë Botërore, marrjen e pushtetit nga komunistët dhe rolin e Kinës në Bllokun Lindor të udhëhequr nga BS-ja.

) Evidenton veçantitë e komunizmit kinez.

) Shpjegon marrëdhëniet kineze-sovjetike, duke dalluar fazat e ndryshme deri në prishjen e tyre.

) Analizon politikën e jashtme të Kinës dhe përpjekjet e saj për afrim me ShBA-së dhe Perëndimin.

Shqipëria dhe Kina (1961-1978)

) Analizon raportet shqiptaro-kineze dhe identifikon arsyet e forcimit të tyre, sidomos në vitet '60 të shek. XX.

) Vë në dukje bashkëpunimin ekonomik dhe ndihmën kineze për zhvillimin e Shqipërisë.

) Shpjegon reflektimin e Revolucionit të Madh Kulturor kinez në Shqipëri.

) Arsyeton mbi shkaqet e prishjes së marrëdhënieve shqiptaro-kineze dhe pasojat e saj mbi ekonominë dhe politikën shqiptare.

Zhvillimet brenda blloqeve: Blloku Lindor

) Shpjegon format dhe instrumentet e kontrollit të Bllokut Lindor nga ana e BS-së duke dalluar mes atyre politike, ekonomike dhe ushtarake.

) Analizon pasqyrimin e liberalizimit hrushovian dhe të restaurimit brezhnjevian në situatën e brendshme të vendeve anëtare të Bllokut Lindor.

) Vë në dukje dhe krahason karakterin e nacional-komunizmit në disa prej vendeve të Bllokut Lindor si tentativë e tyre për një autonomi më të madhe nga kontrolli sovjetik.

Zhvillimet brenda blloqeve: Blloku Perëndimor

) Evidenton arsyet e zhvillimit të shpejtë ekonomik dhe shoqëror të Europës Perëndimore në periudhën e pasluftës.

) Vlerëson rolin intelektual në përparimin e sistemit dhe vlerave demokratike si dhe rritjen e nivelit të emancipimit të shoqërisë perëndimore.

) Tregon tensionet ekonomiko-shoqërore në Europën Perëndimore dhe në ShBA dhe shpjegon përpjekjet për kapërcimin e tyre.

Tipare të shoqërisë, artit, kulturës, shkencës dhe arsimit në Bllokun Perëndimor dhe në Bllokun Lindor

) Krahason rolin e njerëzve të artit, kulturës e shkencës në shoqërinë e Bllokut Lindor dhe atij Perëndimor.

) Shpjegon konceptin “disidencë” dhe evidenton format e mjetet e shprehjes së saj në Bllokun Lindor.

	<p>) Analizon rolin e arsimit në vendet e Bllokut Lindor dhe atij Perëndimor duke evidentuar diferencat e mundshme mes tyre.</p> <p style="text-align: center;">Vetizolimi i Shqipërisë</p> <p>) Shpjegon arsyet e thellimit të izolimit ndërkombëtar të Shqipërisë nga fundi i viteve '70 të shek. XX.</p> <p>) Analizon karakterin autarkik të shtetit komunist dhe pasojat e vetizolimit në jetën dhe ekonominë e vendit.</p> <p>) Vë në dukje ndikimin e vetizolimit në krizën e gjithanshme së regjimit komunist.</p> <p>) Evidenton përpjekjet e Ramiz Alisë për të dalë nga kriza dhe për të vendosur dhe thelluar bashkëpunimin rajonal.</p> <p style="text-align: center;">Përfundimi i Luftës së Ftohtë</p> <p>) Evidenton rëndësinë e Konferencës së Helsinkit si moment i rëndësishëm i bashkëpunimit mes blloqeve kundërshtarë.</p> <p>) Gjykon mbi rolin e lëvizjeve kundër regjimeve komuniste në liberalizimin relativ të disa prej vendeve të Bllokut Lindor.</p> <p>) Vlerëson ardhjen në krye të BS-së të M. Gorbaçovit dhe frymën reformiste të sjellë prej tij në BS dhe në Bllokun Lindor në përgjithësi.</p> <p>) Përshkruan konkurrencën e gjithanshme mes blloqeve në periudhën e pasluftës,</p> <p>) Analizon arsyet e rënies së Bllokut Lindor dhe të përfundimit të Luftës së Ftohtë.</p>
<p>Z Karakteristikat e tranzicionit në vendet ish-komuniste.</p> <p>Z Shqipëria në tranzicion.</p> <p>Z Marrëdhëniet ndërkombëtare dhe integrimi.</p> <p>Z Ndryshimet që solli teknologjia.</p>	<p style="text-align: center;">Karakteristikat e tranzicionit në vendet ish-komuniste</p> <p>) Evidenton situatën e re me të cilën u përballën qytetarët e vendeve të Bllokut Lindor në fillimet e periudhës së tranzicionit.</p> <p>) Tregon rrugët e format e ndryshme për zhvillimin ekonomik dhe për kalimin nga ekonomia e centralizuar në ekonomi të tregut të lirë.</p> <p>) Gjykon rreth aspekteve pozitive dhe negative të tranzicionit mbi shoqëritë e vendeve ish-komuniste.</p> <p style="text-align: center;">Shqipëria në tranzicion</p> <p>) Shpjegon karakterin dhe natyrën e tranzicionit shqiptar drejt demokracisë dhe ekonomisë së tregut.</p> <p>) Analizon tiparet e transformimit ekonomik-shoqëror të Shqipërisë gjatë tranzicionit.</p> <p>) Gjykon mbi arritjet dhe dështimet e tranzicionit në Shqipëri.</p>

	<p style="text-align: center;">Marrëdhëniet ndërkombëtare dhe integrimi</p> <p>) Evidenton nismat për përmirësimin e marrëdhënieve ndërkombëtare pas përfundimit të Luftës së Ftohtë.</p> <p>) Analizon arkitekturën dhe efektivitetin e procesit të integritit të vendeve ish-komuniste në Europën e Bashkuar.</p> <p>) Gjykon mbi pikat e forta dhe të dobëta të Bashkimit Europian dhe të debatit për të ardhmen e tij.</p> <p style="text-align: center;">Ndryshimet që solli teknologjia</p> <p>) Vlerëson rolin e shkencës dhe të teknologjisë në jetën shoqërore dhe ekonomike bashkëkohore.</p> <p>) Gjykon mbi pasojat pozitive dhe negative të teknologjisë sidomos në lidhje me rininë.</p>
VEPRIMTARI PRAKTIKE TË SUGJERUARA PËR TEMATIKËN “PERIUDHA BASHKËKOHORE (1919 DERI MË SOT)”	
<p>Z Infrastruktura rrugore dhe ndërtimet publike në Shqipërinë e Luftës së Parë Botërore.</p> <p>Z Simbolet kombëtare në kartëmonedhat dhe pullat postare të shtetit shqiptar në periudhën midis dy luftërave botërore.</p> <p>Z Ndërtimet publike në Tiranën e viteve '20-'30.</p> <p>Z Ndikimi i qytetërimit europian në jetën e përditshme ballkanike.</p> <p>Z Shoqëria shqiptare në vitet '30. Në fokusin e filmit “Koncert në vitin '36”</p> <p>Z Holokausti, mikpritja e shqiptarëve ndaj hebrenjve dhe ushtarëve italianë pas kapitullimit të Italisë.</p> <p>Z Antifashistët shqiptarë në burgjet dhe kampet e përqendrimit.</p> <p>Z Të jetosh në luftë.</p> <p>Z Gruaja në Luftën e Dytë Botërore.</p> <p>Z Jeta e përditshme në Perëndim dhe në Lindje (një familje në Lindje dhe një në Perëndim)</p> <p>Z Jeta në Shqipëri në periudhën e diktaturës komuniste.</p> <p>Z Jeta në kampet e punës dhe në internim në Shqipëri.</p> <p>Z Arti dhe letërsia në periudhën e diktaturës.</p> <p>Z Kinemaja në diktaturë.</p> <p>Z Ndryshimet në jetën e përditshme të shqiptarëve gjatë tranzicionit për në demokraci;</p> <p>Z Shpallja e pavarësisë në Kosovë dhe përpjekjet e saj në rrugën e shtetformimit dhe integritit europian.</p> <p>Z Diaspora shqiptare në ditët e sotme.</p> <p>Z Të rinjtë shqiptarë përballë një shoqërie në ndryshim.</p>	

Qëndrimet dhe vlerat

- J Demonstron aftësitë bazë të kërkimit historik.
- J Vlerëson rëndësinë e historisë në kuptimin e ngjarjeve të së shkuarës.
- J Vlerëson rëndësinë që ka e shkuara në ndërtimin e të tashmes.
- J Vlerëson rëndësinë e burimeve historike në ndërtimin objektiv të ngjarjes historike.
- J Vlerëson gamën e burimeve historike dhe të informacionit, si dokumentet, burimet e shtypura, historinë gojore, mediat e ndryshme, pikturat, muzetë, galeritë, fotografitë, muzikën dhe internetin, si baza për studimin dhe përshkrimin e një ngjarjeje historike.
- J Demonstron, përmes studimit të historisë, aftësitë qytetare, të cilat kontribuojnë në rritjen e tij personale si individ, në përgatitjen e tij në jetë, në punë dhe në shoqëri.
- J Shton pyetje dhe gjen përgjigje, vlerëson burimet, identifikon dhe analizon interpretime të ndryshme dhe gjykon bazuar në argumente.
- J Respekton saktësinë e burimeve historike dhe dallon diferencën midis faktit dhe supozimit.
- J Vlerëson pozitën e qytetërimit shqiptar brenda qytetërimit botëror.
- J Vlerëson trashëgiminë kulturore botërore.
- J Forcon ndjenjën e identitetit kombëtar dhe të respektit për historinë kombëtare, me qëllim zgjerimin e përmasave europiane në studimin e historisë.
- J Respekton origjinën historike dhe kupton dobinë e larmisë etnike dhe kulturore të shoqërisë.
- J Demonstron gatishmëri për të pranuar njerëzit nga komunitete të ndryshme.
- J Shfaq krenari për vendin e tij.
- J Vlerëson dhe respekton larinë në shoqëri, si dhe kontributin e kulturave dhe grupeve të ndryshme fetare e shoqërore.
- J Tregon se disa ngjarje dhe ndryshime mund të interpretohen në mënyra të ndryshme dhe shpjegon arsyet e mundshme për këtë interpretim.
- J Vlerëson dhe respekton pikëpamjet e të tjerëve.
- J Tregon integritet në aksesimin dhe përdorimin etik të informacionit.
- J Paraqet dhe komunikon lirshëm mendimet e tij.
- J Është krijues dhe prezanton idetë e reja të tij.
- J Demonstron interes dhe kuriozitet për historinë.
- J Demonstron shpirtin e objektivitetit dhe të paanësisë.
- J Vetëvlerësohet dhe përdor mendimin kritik dhe kritikën konstruktive në situata të thjeshta.
- J Demonstron pavarësi dhe besim në vetvete.
- J Respekton punën e kryer mirë dhe pranimin e opinionëve të tjera (madje edhe të kundërta) duke treguar tolerancë.
- J Demonstron vullnet në arritjen e rezultateve.
- J Respekton përpjekjet personale dhe ato në grup.

4. UDHËZIME METODOLOGJIKE

Përdorimi i një numri të larmishëm rrugësh dhe metodash në mësimin e historisë nga mësuesit është një përbërës thelbësor në procesin e zbatimit të kurrikulës së historisë, në arritjen e rezultateve të parashikuara të të nxënit, në aftësimin e nxënësve për ndërtimin dhe demonstrimin e kompetencave kyçe të të nxënit dhe të kompetencave e koncepteve historike, në lidhjen e historisë me lëndët dhe fushat e tjera të të nxënit, në integrimin e temave ndërkurikulare, si dhe në zotërimin e cilësive historike për përmbushjen me sukses të qëllimeve arsimore.

Të nxënit në lëndën e historisë mund të realizohet vetëm me anë të pjesëmarrjes aktive të nxënësve në procesin e të nxënit, në mënyrë që ata të kuptojnë, të vlerësojnë e të përdorin përmbajtjen e synuar për të ndërtuar mbi të njohuri e aftësi të reja në situata të ndryshme me të cilat do të përballen në të ardhmen.

Edhe pse të nxënit në mënyrë të pavarur mbetet i rëndësishëm, po aq rëndësi ka edhe dhënia nxënësve e mundësive me anë të metodologjisë së mësimdhënies për të ndërvepruar me njëri-tjetrin dhe me mjedisin ku jetojnë. Për këtë, shkolla duhet të ofrojë një mjedis mbështetës ku të njihet e të vlerësohet kontributi i secilit nxënës.

Mësuesi në klasë duhet të zbatojë teknika aktive të mësimdhënies dhe të nxënit. Ai duhet të organizojë veprimtari, të udhëzojë nxënësit për të marrë pjesë në to dhe të mundësojë pjesëmarrjen aktive dhe kuptimplote të nxënësve. Në këtë mënyrë, nxënësit do të zhvillojnë ndjenjën e përgjegjësisë për të nxënit e tyre, duke formësuar kështu aftësitë e para për të nxënit gjatë gjithë jetës.

Në shkallën e gjashtë të arsimit të mesëm të lartë, format, metodat, strategjitë dhe teknikat e të mësuarit duhet të jenë të shumta e të larmishme. Ato zgjidhen në përshtatje me përmbajtjen lëndore, me nivelin e nxënësve, me veçoritë e temave të ndryshme mësimore dhe në varësi të gjendjes së materialeve burimore dhe didaktike.

Metodat dhe teknikat e mësimdhënies që mund të zbatohen gjatë një ore mësimi, gjatë shkallës së gjashtë të kurrikulës janë të shumta. Si të tilla mund të përdoren:

Mësimi zbulues, nëpërmjet të cilit kalohet nga njohuritë elementare në përgjithësime, nga hipotezat në gjetjen e origjinës së dukurive, nga problemet e thjeshta në zgjidhjen e tyre.

Biseda, e cila do të ishte më e efektshme për ato tema ku nxënësit kanë njohuri paraprake të bollshme që fitohen nëpërmjet rrugëve të shumta të informacionit masiv.

Shpjegimi, i cili mund të jetë i suksesshëm në të gjitha ato veprimtari të përbashkëta të mësuesit dhe nxënësve që synojnë të kuptuarit e njohurive për zhvillimin në kohë e në hapësirë të dukurive dhe të proceseve historike.

Diskutimi është një nga metodat më të thjeshta që përdoret në realizimin e veprimtarive në klasë, kur është fjala për të mundësuar procesin e pjesëmarrjes sa më të gjerë të nxënësve në mësim. Diskutimi është një përzierje e shpjegimeve mësues-nxënës, e shkëmbimit të pikëpamjeve dhe pyetjeve ndërmjet tyre, e transferimit dhe integritit të njohurive dhe aftësive. Diskutimi me të gjithë klasën është një mënyrë shumë e mirë për mësuesin dhe për nxënësit për të zbuluar se cilat janë qëndrimet e tyre rreth çështjeve, ngjarjeve dhe koncepteve të ndryshme që trajtohen në lëndën e historisë. Gjithashtu, diskutimi është një rast shumë i mirë për të praktikuar të dëgjuarit të nxënësit, të folurën me radhë dhe aftësi të tjera që nevojiten në punën në grup.

Puna me faktet dhe përdorimi i burimeve: Përdorimi i strukturuar i dokumenteve historike ndihmon nxënësit të zhvillojnë përvojën për vlerësimin e fakteve dhe aftësinë për të formuluar gjykime të arsyeshme, ndaj mësuesi i historisë duhet t'i nxisë ata të përdorin burime të larmishme për njohjen e fakteve historike dhe mësimin e tyre kritik e analitik e, në mënyrë të veçantë:

- ✓ arkivat, duke lejuar në këtë mënyrë të shfrytëzohen dokumente origjinale,
- ✓ kinemanë dhe prodhimtarinë audiovizuale, qoftë dokumentare, qoftë fantastike,
- ✓ bibliotekën,
- ✓ teknologjitë e informacionit, që duhet të përbëjnë objektin e një trajtimi kritik, individual e kolektiv, për të cilin mësuesi luan një rol themelor,

- ✓ llojet e ndryshme të muzeve dhe vendet përkujtimore, që ndikojnë në përkapjen në mënyrë të qartë nga ana e nxënësve të ngjarjeve të fundit, konkretisht në përmasën e tyre të përditshme,
- ✓ historitë gojore, me anë të të cilave dëshmitë gojore për ngjarjet e fundit historike mund ta bëjnë historinë më të gjallë në sytë e të rinjve, si dhe mund t'u lënë vend pikëpamjeve e perspektivave të atyre që nuk kanë marrë pjesë në “historinë e shkruar”.

Studimi kërkimor: Përfshirja në kërkim është pjesë përbërëse e programit të historisë. Duke njohur dhe duke përvetësuar mënyrën se si punojnë historianët, nxënësit zhvillojnë aftësinë për ta zbatuar atë gjerësisht në lëndën e historisë dhe në fusha të tjera.

Përdorimi i kërkimit historik u paraqet nxënësve një mënyrë për të bërë hulumtime, për të organizuar dhe për të shpjeguar ngjarjet që kanë ndodhur. Kërkimi historik është procesi i “të bërit histori”. Ai është një proces ciklik (figura. 1), që fillon me shtrimin e pyetjeve historike, pasohet nga gjetja dhe analiza e burimeve historike për të krijuar fakte dhe dëshmi historike. Dëshmia historike përdoret më pas për të ndërtuar interpretimet historike që kërkojnë t'u përgjigjen pyetje historike.

Figura 1. Procesi i kërkimit historik

Nxit kureshtjen.
Bën pyetje historike.

Mbledh dëshmi.
Identifikon dhe gjen burimet përkatëse për të krijuar fakte historike.

Nxit mendimin kritik.
Ndërton interpretime historike.
Vlerëson burimet dhe jep argumente.

Ushtron arsyetimin.
Kontrollon interpretimet e nxjerra dhe interpretimin e tanishëm historik.

Përdorimi i kërkimit historik duhet të jetë në qendër të mësimin të historisë dhe mësuesit duhet t'i krijojnë mundësinë nxënësit për të mësuar aftësitë e nevojshme përmes praktikës dhe angazhimit në kërkimin historik. Përdorimi i pyetjeve në çdo njësi mësimore siguron një pikë kontakti për nxënësit për të kërkuar, për të sistemuar dhe për të analizuar informacion në përgjigje të çështjeve që hulumtohen në programin mësimor. Qasja kërkimore, kur zbatohet në mënyrë efektive, zhvillon cilësitë historike dhe aftëson nxënësit të jenë të pavarur, krijues dhe mendimtarë kritik. Ajo nxit demonstrimin e kompetencave historike dhe të kompetencave kyçe të nxënësve. Tabela e mëposhtme paraqet një përforcim të qasjes kërkimore për të ndihmuar mësuesit në përdorimin e kësaj qasje.

Tabela 5. Përforcimi i qasjes kërkimore

Faza kërkimore	Cilësitë historike të një nxënësi	Qëllimi
1. Bën pyetje historike.	) Kureshtar	Më e rëndësishme për procesin e kërkimit është pikënisja. Mësuesit duhet të udhëhiqen nga treguesit e mëposhtëm: ➤ angazhojnë interesin e nxënësve; ➤ identifikojnë pyetjet që do të kërkojnë (një pyetje e përgjithshme kërkimore e ndjekur nga nënpyetje); ➤ planifikojnë procesin e kërkimit; ➤ përshkruajnë rezultatin.
2. Identifikon dhe gjen burimet përkatëse.	) I logjikshëm) I balancuar	) Nxënësit vendosin cilat burime janë të dobishme, cilat nuk janë të tilla dhe cilat duhen trajtuar me kujdes (me anë të një shembulli, mësuesit udhëzojnë paraprakisht nxënësit).) Nxënësit krijojnë fakte dhe dëshmi historike.
3. Analizon lidhjen shkak-pasojë.	) I logjikshëm) I arsyetuar) I ditur	) Nxënësit analizojnë lidhjet shkak-pasojë për ndërtimin e ngjarjes, duke u bazuar në burimet e gjetura.
4. Ndërton interpretime historike, vlerëson burimet dhe jep argumente.	) I logjikshëm) I balancuar) Metodik) I arsyetuar) I ditur	) Nxënësit mbajnë shënime nga studimi i tyre për burimet.) Nëpërmjet reflektimit dhe diskutimit të drejtuar nga mësuesi, nxënësit janë në gjendje të zhvillojnë përgjigjet për pyetjet hetimore.
5. Kontrollon interpretimet e nxjerra dhe/ose interpretimin e tanishëm historik.	) I balancuar) I arsyetuar) I ditur	) Nxënësit tregojnë zgjerimin, thellimin dhe transferimin e dijeve të tyre.
6. Shpjegon dhe komunikon.	) I logjikshëm) I arsyetuar) Metodik) I balancuar) I ditur	) Nxënësit shpjegojnë dhe prezantojnë përgjigjet e pyetjeve të tyre nëpërmjet mediave të ndryshme (me shkrim, me gojë, TIK).) Nxënësit respektojnë mendimet e shokëve të tyre, qofshin ato dhe të ndryshme nga të tyre.

Nxënësit duhet të nxiten për të ndërmarrë, sipas nivelit që kanë dhe rrethanave, kërkime individuale me qëllim që të stimulohen kërshtëria dhe fryma e tyre vetëvepruese në vjeljen e të dhënave si dhe mendimi i tyre sintetizues.

Në rrafshin grupor të nxënësve, të klasës apo të shkollës, zhvillimi i projekteve kërkimore kolektive duhet të nxitet më tej, me qëllim që të krijohen kushtet e dialogut dhe ballafaqimit të hapur e tolerant të mendimeve.

Trajtimi ndërdisiplinor dhe shumëdisiplinor. Mësimi i historisë duhet të përdorë në çdo rast potencialin edukativ të një trajtimi ndërdisiplinor e shumëdisiplinor, duke vendosur lidhje me lëndët e tjera që përbëjnë tërësinë e kurrikulës shkollore, konkretisht me letërsinë, gjeografinë, shkencat shoqërore, përfshirë edhe lëndët shkencore.

Veprimtaritë praktike ose projektet kurrikulare kërkojnë zbatimin e më shumë se një metode dhe teknike, si: kërkimi, intervista, vrojtimi, studimi i rastit etj. Këto metoda e vënë theksin në ndërtimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës si dhe në demonstrimin e aftësive/shkathtësive, kryesisht aftësisë së punës me dokumentet historike, punës kërkimore, aftësisë për të punuar në grup, aftësisë për të zgjidhur problemin etj.

Trajtimi ndërkombëtar dhe ndërkufitar. Sipas rrethanave, kërkohet të përkrahet zbatimi i projekteve ndërkombëtare dhe ndërkufitare, mbështetur mbi studimin e një teme të përbashkët, si dhe trajtimet krahasuese apo kryerja e një detyre të përbashkët në shumë shkolla të vendeve të ndryshme, duke përfituar konkretisht nga mundësitë e reja që japin teknologjitë e informacionit dhe vendosja e lidhjeve dhe këmbimeve shkollore.

Mësimi dhe ruajtja në kujtesë. Krahas nxjerrjes në pah të arritjeve pozitive që kanë karakterizuar shekullin XX, si përdorimi paqësor i shkencave për një art më të mirë të jetuari dhe zhvillimi i demokracisë e të drejtave të njeriut, është e nevojshme të merren të gjitha masat edukative për të parandaluar përsëritjen apo mohimin e ngjarjeve shkatërrimtare që kanë ndodhur gjatë këtij shekulli, si: Holokausti, gjenocidin, spastrimet etnike,

krimet e tjera kundër njerëzimit, dhunimet masive të të drejtave të njeriut dhe të vlerave themelore me të cilat është lidhur në mënyrë të veçantë Këshilli i Europës.

Për këtë qëllim, duhet:

- ❖ të ndihmohen nxënësit për t'u njohur e për t'u ndërgjegjësuar me faktet dhe me shkaqet e atyre faktorëve që kanë karakterizuar në mënyrën më të errët historinë e Europës në veçanti, dhe atë të botës në përgjithësi,
- ❖ të reflektohet mbi ideologjitë që kanë çuar në to dhe mbi mjetet që bëjnë të mundur të shmanget përsëritja e fakteve të tilla,
- ❖ të sigurohet zbatimi i vendimit të ministrave të edukimit (Krakovi, 2000) lidhur me caktimin në shkolla të një dite përkujtimore të Holokaustit dhe për parandalimin e krimeve kundër njerëzimit,
- ❖ të kujtohet, ashtu si Europa, 27 janari, si dita përkujtimore të viktimave të Holokaustit dhe 23 gushti, si dita përkujtimore për viktimat e regjimeve totalitare naziste dhe komuniste,
- ❖ të pasurohet ndihma e veçantë e Këshillit të Europës në fushën arsimore brenda Task Forcës për bashkëpunimin ndërkombëtar lidhur me mësimin e Holokaustit, përkujtimin dhe kërkimin.

Teknologjitë e informacionit dhe të komunikimit. Në kontekstin e përdorimit shumë të zgjeruar të teknologjive të informacionit dhe të komunikimit nga ana e të rinjve, si gjatë jetës së tyre shkollore ashtu edhe jashtëshkollore, ka rëndësi të zhvillohet një pedagogji dhe metodologji që mban parasysh faktin që këto teknologji:

- ✓ përbëjnë burimet e pashmangshme në mësimin e historisë,
- ✓ shtrojnë çështje themelore, konkretisht atë të besueshmërisë së burimeve,
- ✓ u lejojnë mësuesve dhe nxënësve të depërtojnë në burime origjinale dhe në interpretime të shumëllojta,
- ✓ zgjerojnë më së miri mundësinë për t'u futur në informacione dhe në të dhëna historike,

- ✓ shumëfishojnë dhe lehtësojnë rastet e bashkëpunimit e të dialogut.

Nga ana tjetër, duhet të krijohen, gjithashtu, kushtet e nevojshme që mësuesi:

- ✓ t'u vijë në ndihmë nxënësve gjatë procesit selektiv për të vlerësuar besueshmërinë e burimeve të informacionit,
- ✓ të marrë masat e nevojshme për luftën kundër përhapjes së përmbajtjeve raciste, në mënyrë të veçantë nëpërmjet internetit, duke respektuar normat ligjore dhe lirinë e shprehjes,
- ✓ të bëjë përpjekje gjatë orës së mësimit për analizë kritike, duke u mbështetur në larmi pikëpamjesh dhe interpretimesh ndërkulturore,
- ✓ të nxisë nxënësit për të zhvilluar kompetencat e tyre, si analizat kritike dhe arsyetimin nëpërmjet analogjisë.

Gjatë orëve të ndryshme të mësimit, metodat e teknikat ndërthuren me njëra-tjetrën, aq sa shpesh nuk mund t'i dallosh kufijtë midis tyre, prandaj, vëmendja e veçantë e mësuesit duhet drejtuar te lidhja organike e metodave dhe e teknikave të veçanta që ai përdor brenda një ore mësimi.

Në ndihmë të zbatimit të këtyre metodologjive, në program parashtrohen një sërë veprimtarish të sugjeruara, të cilat i ndihmojnë nxënësit në zotërimin e kompetencave dhe në arritjen e rezultateve të të nxënës të parashikuara në program.

Mësuesit duhet të tregojnë kujdes të veçantë që nxënësit të nxiten vazhdimisht të reflektojnë në mënyrë kritike mbi ecurinë e të nxënës dhe punës së tyre në shkollë dhe të transferojnë ata çfarë kanë mësuar në situata jetësore brenda dhe jashtë shkollës.

Mundësia për të marrë pjesë dhe për të përfituar nga përvojat e lëndës së historisë, ashtu si nga çdo lëndë tjetër në shkollë, duhet t'u ofrohet të gjithë nxënësve, pa përjashtuar askënd për asnjë shkak. Mësimdhënia duhet të bazohet në interesin më të lartë të nxënësit dhe duhet të sigurojë trajtimin e barabartë me dinjitet e respekt të gjithsecilit.

Nxënësit me nevoja të veçanta

Organizimi i kurrikulës sipas kompetencave, në fusha të nxëni, në shkollë dhe me fokus integrimin, u krijon mësuesve hapësirat për të përshtatur

mësimdhënien sipas nevojave të veçanta të nxënësve dhe për të personalizuar të nxënëit e tyre. Mësuesit duhet të marrin parasysh faktin se nxënësit janë të ndryshëm, kanë motivim, interesa, stile të nxëni, nevoja dhe aftësi të ndryshme etj. Në disa raste duhen bërë përshtatje të kurrikulës sipas diferencave të zhvillimit brenda një grup-moshe. Mësuesit mund të zgjerojnë zhvillimin e kompetencave kyçe, si ato të komunikimit, të menduarit dhe shoqërore sipas nevojave individuale të nxënësve, për të zvogëluar dhe për të zhdukur diferencat brenda një shkalle të kurrikulës, në fund të saj.

Nxënësit me vështirësi në të nxënë

Shumë nxënës me vështirësi arrijnë rezultatet e pritshme të të nxënëit njësoj si nxënësit e tjerë, nëse bëhen përshtatje në mënyrën e mësimdhënies dhe të vlerësimit të tyre.

Për të arritur nivelin më të lartë të mundshëm të realizimit të kompetencës, mund të zhvillohen programe të veçanta, individuale, për nxënësit me nevoja të veçanta.

Në rastin e nxënësve , që formalisht janë përcaktuar si të veçantë, është veçanërisht e rëndësishme që stafi i shkollës, në bashkëpunim me prindërit, të mbështesë të nxënëit e tyre. Procedurat dhe teknikat e vlerësimit për nxënës me nevoja të veçanta duhet të diskutohen herë pas here me prindërit dhe vetë nxënësit. Prindërit duhet të kuptojnë se si ndikojnë këto procedura dhe teknika të përshtatura në vlerësimin e punës së nxënësve.

Nxënësit e talentuar

Fleksibiliteti i zhvillimit të programit lejon plotësimin e nevojave individuale të nxënësve të talentuar. Mësuesit duhet t'u krijojnë kushte dhe situata të tilla që nxënësit të shfaqin dhe të zhvillojnë talentet e tyre. Kjo arrihet nëse atyre u krijohen mundësitë të punojnë me një përmbajtje më të thelluar dhe më të zgjeruar, të zhvillojnë në mënyrë të vazhdueshme elemente specifike të kompetencave kyçe (p.sh., aftësitë e nivelit të lartë konjitiv të kompetencës së të menduarit) dhe specifike të fushës, të fokusohen në çështjet kroskurrikulare, të zgjerojnë mjediset dhe materialet e të nxënëit brenda dhe jashtë shkollës.

4.1. **Materiale dhe burime mësimore**

Përdorimi i mjeteve mësimore në mësimdhënien dhe në procesin e të nxënësve në lëndën e historisë ndihmon në konkretizimin e ideve dhe të dukurive, në aplikimin e metodave dhe të strategjive të mësimdhënies si dhe e bën mësimin më interesant dhe më rezultativ për nxënësit. Përdorimi i suksesshëm i metodave dhe i teknikave të lartpërmendura nuk mund të realizohet pa mjetet e nevojshme didaktike, të cilat janë të llojeve të ndryshme, si: harta historike të përgjithshme ose tematike, atlase, albume, fotografi, skica, filma mësimorë, videokaseta, kompjuter, aparat projekcioni, CD, DVD, TIK etj. Këto mjete po zënë gjithnjë e më shumë vendin që u takon për konkretizimin e një sërë ngjarjesh historike, të cilat janë vështirë të kuptohen pa një konkretizim audioviziv etj.

5. **UDHËZIME PËR VLERËSIMIN**

Vlerësimi është një aspekt i rëndësishëm i lëndës së historisë. Në përputhje me parimet e qasjes së të nxënësve bazuar në kompetenca, vlerësimi konsiderohet si element i mësimdhënies i cili përqendrohet në nivelin e arritjes së kompetencave, fokusohet në matjen e njohurive e aftësive, në arritjen e rezultateve të të nxënësve dhe në nivelin e përbushjes së kompetencave. Informacioni i siguruar nga vlerësimi e ndihmon mësuesin të evidentojë përparimin e nxënësve, të vlerësojë se sa të përshtatshme e të dobishme janë metodat e mësimdhënies që ai përdor, të përmirësojë mësimdhënien dhe t'i pajisë nxënësit me informacionin përkatës për progresin e tyre.

Vlerësimi është një informacion i rëndësishëm që u shërben nxënësve për të ndjekur vetë ecurinë e tyre në këtë lëndë, për të njohur anët e tyre të forta dhe vështirësitë që hasin në zotërimin e njohurive dhe kompetencave, në mënyrë që të punojnë përkatësisht për përf forcimin dhe kapërcimin e tyre. Vlerësimi është një informacion i rëndësishëm edhe për prindërit, me anë të të cilit ata mund të ndihmojnë më mirë në edukimin e fëmijëve të tyre.

I domosdoshëm është vlerësimi i përmbajtjes të lëndës lidhur me zotërimin e njohurive dhe demonstrimin e aftësive historike nëpërmjet treguesve

të besueshëm për progresin e tyre (*p.sh.: vetëvlerësimi, intervista me një listë treguesish, testi objektiv, vëzhgimi i kërkimit historik me një listë të saktë treguesish, portofoli, prezantimi me gojë ose me shkrim, projekti kurrikular etj.*).

Në përzgjedhjen e praktikave të vlerësimit, në përcaktimin e kohës së përshtatshme, në përzgjedhjen e materialeve për vlerësim, mësuesi duhet të ketë parasysh:

- ✓ përcaktimin e qëllimit dhe të strategjisë së vlerësimit,
- ✓ përzgjedhjen e veprimtarive që mundësojnë demonstrimin e arritjes së kompetencave,
- ✓ përdorimin e vlerësimit për të verifikuar çfarë dinë aktualisht nxënësit,
- ✓ dallimin qartë të qëllimit të detyrës së zgjedhur për vlerësim.

Vlerësimi i nxënësve duhet të nxjerrë në pah arritjet e tyre, në mënyrë që ata të inkurajohen të mësojnë me më shumë dëshirë. Ai duhet të konsiderohet si një mjet në ndihmë të nxënësve, që ata të njohin më mirë aftësitë e tyre në të nxënë, të zhvillojnë e të përdorin talentet dhe aftësitë në mënyra sa më të dobishme. Nxënësit vetë duhet të jenë pjesë e procesit të vlerësimit të arritjeve të tyre.

Me anë të vlerësimit, mësuesi informohet rreth çfarë dhe si po mësojnë nxënësit, çka e ndihmon atë të planifikojë mësimdhënien në vijim dhe të përgatisë materiale ose të rishikojë metodologjinë e mësimdhënies për t'iu përshtatur nevojave të nxënësve. Vlerësimi nga ana e mësuesit duhet të marrë në konsideratë edhe aftësinë e nxënësve për të përcaktuar e arritur objektiva për veten.

Mësuesi i historisë vlerëson saktësinë e informacionit të paraqitur nga nxënësit, aftësitë e tyre për të diskutuar, debatuar, krahasuar, argumentuar dhe parashikuar, duke mbajtur qëndrim vetjak ndaj një ngjarjeje ose figure të caktuar historike. Në lëndën e historisë, mësuesi duhet të vlerësojë aftësinë e nxënësve për të punuar në grup si dhe aftësinë e tyre për të vlerësuar nga secili nxënës punën e anëtarëve të tjerë të grupit.

Mësuesi i historisë duhet të vlerësojë përdorimin e burimeve alternative nga nxënësit, ballafaqimin e tyre dhe forcën argumentuese ndaj një çështjeje të diskutueshme ose të debatuar në histori. Kriter vlerësimi për nxënësit në lëndën e historisë është edhe përfshirja e tyre në debat, duke respektuar mendimet e kundërta të njëri-tjetrit, të bazuara mbi argumente ose fakte historike.

a. Vëzhgimi

Mësuesi vlerëson ecurinë e nxënësve duke i vëzhguar ata gjatë punës individuale ose në grup si dhe ndërveprimin e tyre gjatë veprimtarive të ndryshme në klasë dhe në shkollë. *Mësuesi vëzhgon aspekte, të tilla si:*

- ✓ aftësinë e nxënësve për të punuar në mënyrë të pavarur dhe për të bashkëpunuar në grup,
- ✓ ndërveprimet e nxënësve me njëri-tjetrin dhe me të rriturit,
- ✓ cilësinë e prezantimit të punimeve,
- ✓ interesat, aftësitë ose talentet e veçanta të nxënësve,
- ✓ pjesëmarrjen dhe interesin që shprehin nxënësit në veprimtari e aktivitete të ndryshme,
- ✓ përgjegjësinë vetjake dhe shoqërore që shfaqin nxënësit,
- ✓ përkushtimin dhe këmbënguljen e nxënësve në kryerjen e detyrave të ndryshme,
- ✓ nivelin e ndërgjegjësimit të nxënësve për vështirësitë që mund të kenë të tjerët dhe gatishmërinë për t'i ndihmuar ata,
- ✓ pyetjet që shtrojnë nxënësit, përgjigjet dhe sugjerimet që nxënësit u japin pyetjeve të mësuesit dhe nxënësve të tjerë,
- ✓ sjellje të caktuara, si: aftësitë drejtuese, niveli i vetëbesimit, të shprehurit në mënyrë të drejtpërdrejtë e të hapur, gatishmëria për të përballuar rreziqe, sfida e vështirësi,
- ✓ pjekurinë fizike dhe emocionale,
- ✓ aftësinë për të vetëvlerësuar ecurinë në shkollë.

Mësuesi mund t'i mbajë shënim vëzhgimet për secilin nxënës, në mënyrë që të krijojë një pamje të përgjithshme të ecurisë së zhvillimit të tyre. Kjo i shërben mësuesit edhe për t'ua komunikuar ecurinë e nxënësve prindërve të tyre ose, në raste kur nxënësi ndryshon shkollë, ky lloj vlerësimi mund të ndahet me mësuesin e ri.

Vëzhgimi ndihmon vetë mësuesin i cili, pasi ka kuptuar nevojat e veçanta të secilit nxënës, duhet të rishikojë metodologjitë e mësimdhënies, në mënyrë që ato të lehtësojnë të nxënët e gjithsecilit.

b. Detyrat dhe testet

Me detyrat e ndryshme që u jep nxënësve në klasë, mësuesi arrin të vlerësojë procesin e punës dhe nivelin e të kuptuarit të njohurive të reja nga ana e nxënësve. Me anë të detyrave, mësuesi mund të vlerësojë edhe aftësinë e nxënësve për t'i përdorur dijet e marra në situata nga më të ndryshmet. Detyrat në klasë mund të jenë projekte në grup ose punë individuale.

Një shembull i detyrës në klasë mund të jetë dhënia e një situatë, e cila kërkon zgjidhje, ku nxënësit duhet të marrin një vendim së bashku dhe ta mbrojnë atë. Gjatë punës në grup të nxënësve, mësuesi vlerëson demonstrimin e kompetencave dhe aftësinë e gjithsecilit për të punuar në grup.

Vlerësimi me shkrim shërben për aftësimin e komunikimit me shkrim dhe mund të realizohet jo vetëm me laps e letër, por edhe në rrugë elektronike.

Mësuesi planifikon testime periodike me shkrim për blloqe të gjera orësh mësimore, që përbëhen nga një ose disa tematika, të cilët i bashkojnë rezultate të ndërlidhura të të nxënët. Në përshtatje me qëllimin e vlerësimit me shkrim, ai përdor lloje të ndryshme testesh, që nga testet e ndërmjetme disaminutëshe për një objektiv të veçuar të të nxënët, tek ato njëorëshe, teste me alternativa ose me zhvillim, detyra tematike, projekte kurrikulare etj. Një formë e parashtrimit me shkrim nga nxënësit është edhe testimi përfundimtar.

Mësuesi mund t'i përdorë testet me shkrim në fund të një tematike si një teknikë vlerësimi dhe vetëvlerësimi nga ana e nxënësve, pra t'i lejojë ata t'i korrigjojnë vetë testet për të reflektuar e për t'u ndërgjegjësuar mbi aftësitë e tyre dhe vështirësitë që ata hasin.

c. Projektet

Projektet i ndihmojnë nxënësit të përqendrohen në një temë të caktuar të programit, për shembull, në njohjen e komunitetit ku ata jetojnë dhe në studimin e tij në detaje. Me anë të projektit, mësuesi vlerëson aftësinë e nxënësve për të kërkuar informacion, për ta mbledhur, për ta përpunuar dhe për ta prezantuar atë. Puna me projekte mundëson edhe vlerësimin e bashkëpunimit të nxënësve me njëri-tjetrin gjatë punës grup. Realizimi i një projekti është tregues edhe i përgjegjësisë vetjake dhe të grupit, si dhe i përkushtimit dhe interesit të secilit nxënës.

d. Paraqitja dhe prezantimi i punimeve

Shpjegimi, paraqitja dhe prezantimi i punimeve të ndryshme, që nxënësit realizojnë në lëndën e historisë, është për mësuesin tregues i aftësive të tyre për të mbledhur informacion, për ta përpunuar dhe për ta paraqitur atë. Gjatë paraqitjes dhe prezantimit të punimeve, nxënësit vlerësohen edhe për shtjellimin e këndvështrimeve të tyre, mbrojtjen e këtyre këndvështrimeve dhe mbajtjen e qëndrimit vetjak ose në grup ndaj një çështjeje të caktuar. Me anë të kësaj teknike vlerësohen kompetencat historike dhe kompetencat kyçe, si ajo e komunikimit dhe e të menduarit. Në punimet e nxënësve me grupe të vogla, mësuesi parashtron peshën e vlerësimit me notë të grupit në tërësi dhe të secilit nxënës në veçanti. Mësuesi nuk është i detyruar të vlerësojë me notë nxënësit në çdo orë mësimore dhe të vendosë nota në evidencë për secilën orë mësimore. Si rregull, nxënësit dhe mësuesit duhet të bashkëbisedojnë lirshëm, si partnerë, rreth përvetësimit të njohurive të fituara në orët e kaluara dhe rreth kryerjes sa më mirë të detyrave jashtë klase. Herë pas here, mësuesi duhet të vlerësojë me notë, duke ua bërë të qartë nxënësve që në fillim qëllimin e vlerësimit dhe kriteret e tij.

e. Dosja e nxënësit

Duke qenë se lënda e historisë synon aftësimin praktik të nxënësve, sugjerohet që nxënësit të mbajnë një dosje vetjake me punimet që kryejnë gjatë veprimtarive në klasë. Dosja i përngjan një albumi, me anën e të cilit mësuesi, nxënësi vetë dhe prindërit e tij gjejnë informacion të shpejtë dhe të sintetizuar rreth progresit të nxënësit.

Dosja e nxënësit, si një mundësi vlerësimi e vetëvlerësimi, është një koleksion i punimeve të tij përgjatë një shkalle të caktuar të kurrikulës. Ajo mund të përmbajë listën e objektivave në fillim të vitit, anketat e përdorura gjatë një vrojtimi, burimet historike të përdorura për të kuptuar ndryshimin dhe vazhdimësinë, të tilla si: fotografi, pamje ose skica, vizatimet e kryera në klasë, poezi ose tregime mbi tema të caktuara historike, provime me shkrim, detyra tematike, projekte kurrikulare, fotografi e produkte të veprimtarive kurrikulare, tabelë kronologjike të ngjarjeve ose të një periudhe historike, CD, dokumentar mbi një ngjarje historike, biografi për histori gojore, postera (afishe, pllakate), albume, ese, artikuj publicistikë etj.

Dosja është një mjet i rëndësishëm për vlerësimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe që nxënësi demonstroi në punimeve të ndryshme të arkivuara gjatë viteve në të, për vetëvlerësimin e nxënësit, si dhe për vlerësimin e ecurisë së tij nga ana e prindërve. Kjo dosje mund të përdoret edhe si informacion për ecurinë e nxënësve për mësuesit e rinj, kur ata ndryshojnë shkollë.

Pavarësisht zgjedhjes nga ana e mësuesit të teknikave të vlerësimit, qofshin këto formale ose joformale, vlerësimi duhet të synojë, pa dyshim, përmirësimin e përvojave të nxënësit të nxënësve. Vlerësimi i nxënësit përshkon gjithë procesin mësimor dhe i shërben përmirësimit të tij. Vlerësimi i nxënësit nuk ka për qëllim të vetëm vendosjen e notës dhe as nuk përfundon me vendosjen e saj.

Vlerësimi mund të bëhet individual ose në grup, në klasë ose jashtë saj. Nxënësi vlerësohet me notë, ndërsa demonstroi arritjet e tij me gojë, me shkrim ose nëpërmjet veprimtarive dhe produkteve të tjera, si: veprimtari praktike, raste studimore, shkrimi i një eseje, prodhimi i një CD-je, hartimi i një maketi për një ngjarje ose figurë të caktuar historike, projekte etj.

Vlerësimi mbështetet tërësisht në njohuritë/aftësitë/qëndrimet e programit lëndor dhe mësuesi nuk duhet të vlerësojë nxënësit për ato njohuri, aftësi dhe qëndrime që nuk përshkruhen në program.

ANEKS 1

Me qëllim që t'u vijë në ndihmë autorëve të teksteve shkollore të historisë dhe mësuesve të historisë në realizimin me sukses të këtij programi, në përvetësimin e dijeve dhe demonstrimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe për të nxënëit gjatë gjithë jetës, paraqiten në këtë aneks, Rekomandimet Rek (2001)15 e Komitetit të Ministrave të Shteteve Anëtare lidhur me mësimin e historisë në Europën e shekullit XXI.

Recommendation Rec(2001)15 of the Committee of Ministers to Member States on history teaching in twenty-first-century Europe

KËSHILLI I EUROPËS

KOMITETI I MINISTRAVE

Rekomandimet Rek (2001)15 e Komitetit të Ministrave të Shteteve Anëtare lidhur me mësimin e historisë në Europën e shekullit XXI

(miratuar nga Komiteti i Ministrave, më 31 tetor 2001, në mbledhjen 771 të të Deleguarve të Ministrave)

Komiteti i Ministrave, në bazë të nenit 15.b. të Statutit të Këshillit të Europës,

- ❖ duke pasur parasysh se qëllimi i Këshillit të Europës është të realizojë një bashkim përherë e më të ngushtë midis anëtarëve të tij,
- ❖ duke vlerësuar Konventën Kulturore Europiane, nënshkruar në Paris, më 19 dhjetor 1954, që u bën thirrje shteteve të saj nënshkruese të nxisin studimin e historisë dhe të qytetërimit të palëve të tjera kontraktuese dhe ta zhvillojnë atë në territorin e këtyre palëve kontraktuese,
- ❖ duke rikujtuar samitet e Vjenës (1993) dhe të Strasburgut (1997), gjatë të cilave kryetarët e shteteve e të qeverive të shteteve anëtare të Këshillit të Europës:
  - ✓ shprehën dëshirën ta shohin Këshillin e Europës plotësisht në gjendje të ndihmojë për të përballur sfidat e shoqërisë së shekullit XXI,

- ✓ shprehën nevojën për të përforcuar mirëkuptimin e ndërsjellë dhe besimin midis popujve, në mënyrë të veçantë nëpërmjet një programi për mësimin e historisë, duke synuar heqjen e paragjykimeve dhe vlerësimin e ndikimeve pozitive të ndërsjella midis vendeve, feve e ideve të ndryshme, gjatë zhvillimit historik të Europës,
- ❖ duke theksuar se falsifikimet dhe manipulimet ideologjike të historisë janë të papajtueshme me parimet themelore të Këshillit të Europës përcaktuar nga statuti i tij,
- ❖ duke vlerësuar rekomandimet e Asamblesë Parlamentare lidhur me përmasën europiane të edukimit (Rekomandimi 1111 (1989)), për sa i përket historisë dhe mësimin të historisë në Europë (Rekomandimi 1283 (1996)),
- ❖ duke rikujtuar Rezolutën numër 1 miratuar gjatë sesionit të 19-të të Konferencës së Përhershme të Ministrave Europianë të Edukimit lidhur me temën “Prirje dhe përputhshmëri për edukimin në Europë” (Kristiansand, Norvegji, 1997), si dhe konkluzionet e rezolutat e sesionit të 20-të të Konferencës së Përhershme të Ministrave Europianë të Edukimit lidhur me projektin “Të mësojmë e të shpjegojmë historinë e Europës së shekullit XX “(Krakovi, Poloni, 2000),
- ❖ duke rikujtuar deklaratën e miratuar gjatë Konferencës Informale të Ministrave të Edukimit të Europës Juglindore, (Strasburg, 1999), me anë të së cilës u rekomandua të ndërmerren aksione pragmatike në fushat për të cilat Këshilli i Europës ka një përvojë të gjatë e të njohur, konkretisht ndër të tjera mësimin e historisë,
- ❖ duke marrë në konsideratë deklaratën e miratuar gjatë Konferencës Rajonale të Ministrave të Edukimit të Shteteve të Kaukazit (Tbilisi, Gjeorgji, 2000),
- ❖ nisur nga Rekomandimi n° R (98) 5 i Komitetit të Ministrave drejtuar shteteve anëtare lidhur me pedagogjinë trashëgimore, në të cilin ministrat pohojnë se aksionet pedagogjike mbi trashëgiminë janë mjet i privilegjuar për t’i dhënë kuptim të ardhmes nëpërmjet një vështrimi më të mirë të së shkuarës,
- ❖ duke u mbështetur në Rezolutën (98) 4 të Komitetit të Ministrave për itineraret kulturore të Këshillit të Europës,
- ❖ duke pasur parasysh Rekomandimin n° R (2000)1 të Komitetit të Ministrave drejtuar shteteve anëtare mbi nxitjen e bashkëpunimit ndërkufitar midis kolektivitetëve apo autoriteteve territoriale në fushën kulturore, në të cilin ministrat theksojnë se veprimtaritë ndërkufitare

u vijnë në ndihmë të rinjve për të krijuar një përfytyrim të ndërkufishëm, duke i bërë ata të ndjeshëm ndaj larmisë së traditave kulturore e historike,

- ❖ nisur nga rezolutat e Konferencës së 5-të Europiane të ministrave përkatës të trashëgimisë kulturore (Portorož, Slloveni, 2001), në të cilat ministrat theksuan edhe një herë se mësimi i historisë duhet të mbështetet mbi kuptimin dhe shpjegimin e trashëgimisë, dhe të nxjerrë në pah karakterin ndërnacional të trashëgimisë,
- ❖ duke pasur parasysh Rekomandimin n° R (2000) 13 të Komitetit të Ministrave drejtuar shteteve anëtare për një politikë europiane në fushën e komunikimit të arkivave, në të cilin ministrat, pasi vërejnë interesin në rritje të publikut për historinë dhe pasi theksojnë se një njohje më e mirë e historisë europiane të vonshme mund të ndihmojë në parandalimin e konflikteve, bëjnë thirrje për një politikë europiane në fushën e komunikimit të arkivave, mbështetur mbi parime që janë në përputhje me vlerat demokratike,
- ❖ duke pasur në konsideratë Rekomandimin n° R (97) 20 të Komitetit të Ministrave drejtuar shteteve anëtare lidhur me “gjuhën e urrejtjes”, në të cilin gjuha e urrejtjes përkufizohet si përcaktuese e të gjitha formave shprehëse që përhapin, nxitin, shtyjnë a përlligjin urrejtjen racore, ksenofobinë apo antisemitizmin dhe në të cilin ministrat vërejnë se gjuha e urrejtjes mund të ketë një efekt më të dëmshëm kur përhapet nëpërmjet mediave,
- ❖ duke mos harruar punimet e mëparshme të Këshillit të Europës në fushën e mësimit të historisë që mbështeten mbi idenë e ripajtimit e të ndikimeve të ndërsjella pozitive midis popujve si punimet e kryera në periudhën e pasluftës, të cilat e vunë theksin në heqjen nga tekstet e historisë të njëanshmërive e paragjytimeve, punimet e njëpasnjëshme të projektit “Historia në Europën e re” dhe programin “Mësimi i historisë dhe nisma e re e Sekretarit të Përgjithshëm”, program që ndihmoi republikat e ish-Bashkimit Sovjetik në përpunimin e metodologjive për modernizimin e mësimit të historisë, në nxjerrjen e teksteve të reja dhe, rrjedhimisht, ripërshtatjen e formimit të mësuesve,
- ❖ duke u njohur me përfundimet e projektit “Të mësojmë e të shpjegojmë historinë e Europës së shekullit XX” dhe me tërësinë e materialit pedagogjik në përdorim të mësuesve, që u paraqitën gjatë konferencës përfundimtare të projektit “Vështrime të kryqëzuara mbi shekullin XX”, mbajtur simbolikisht në Shtëpinë e Historisë së Republikës Federale të Gjermanisë (Haus der Geschichte, Bon, Gjermani, 2001),

- ❖ duke vërejtur se projekti “Të mësojmë e të shpjegojmë historinë e Europës së shekullit XX” lejoi ndër të tjera:
  - ✓ të bëhen përparime të ndjeshme në përpunimin e një koncepti pluralist e tolerant të mësimin të historisë, konkretisht nëpërmjet zhvillimit të aftësive kërkimore individuale dhe analizës,
  - ✓ të vihen në dukje novacionet pedagogjike mbështetur si në teknologjitë e informacionit, ashtu edhe në burimet e reja didaktike,
  - ✓ të përpunohen shembuj trajtesash të hapura për çështjet e brishta të historisë së Europës së shekullit XX,

u rekomandon qeverive të shteteve anëtare, brenda strukturave të tyre kushtetuese, rrethanave kombëtare a vendore dhe sistemit të tyre edukativ:

- ✓ të frymëzohen nga parimet që parashtrohen në shtojcën e këtij rekomandimi, në kuadrin e reformave të mësimin të historisë së sotme a të ardhme dhe të reformave lidhur me formimin e mësuesve të historisë,
- ✓ të bëjnë të mundur që, sipas procedurave të përshtatshme kombëtare, rajonale dhe lokale, organizmat e duhura publike e private të vendit të tyre të vihen në dijeni të parimeve që theksohen në këtë rekomandim nëpërmjet dokumenteve referuese që përbëjnë bazën e tyre, veçanërisht tërësia e materialeve pedagogjike të përpunuara nga projekti “Të mësojmë e të arsimojmë historinë e Europës së shekullit XX”,
- ✓ të zhvillojnë, sipas modaliteteve që duhen përcaktuar, veprimtari në fushën e mësimin të historisë, me qëllim që të forcohen marrëdhëniet e besimit e të tolerancës në gjirin e vetë shteteve dhe ndërmjet tyre, dhe t’u bëhet ballë sfidave të shekullit XXI,
- ✓ të përdorin gjithashtu, në mënyrë të integruar, projekte të tjera të Këshillit të Europës, në mënyrë të veçantë atë të “Edukimit me qytetari demokratike” dhe punimet e realizuara në fushën e trashëgimisë kulturore,

i kërkon Sekretarit të Përgjithshëm të Këshillit të Europës t’ua bëjë të ditur këtë rekomandim shteteve palë të Konventës Kulturore Europiane që nuk janë anëtare të Këshillit të Europës.

Shtojcë për Rekomandimin Rek (2001)15

1. Objektivat e mësimin të historisë në shekullin XXI

Mësimi i historisë në një Europë demokratike:

- duhet të zërë një vend themelor për formimin e individit si qytetar përgjegjës e aktiv për zhvillimin e respektit për tërë llojet e dallimeve, respekt i mbështetur mbi mirëkuptimin e identitetit kombëtar dhe të parimeve të tolerancës,
- duhet të jetë një faktor vendimtar pajtimi, mirënjohjeje, mirëkuptimi e besimi të ndërsjellë midis popujve,
- duhet të luajë rol kryesor në zhvillimin e vlerave të tilla themelore, si toleranca, mirëkuptimi reciprok, të drejtat e njeriut dhe demokracia,
- duhet të përbëjë një nga elementet thelbësore në ndërtimin e Europës së bashkuar duke u bazuar në trashëgiminë historike e kulturore të përbashkët, pasuruar me larminë që e karakterizon, qoftë edhe në aspektet e veta konfliktuale dhe shpesh dramatike,
- duhet të jetë pjesë e një politike arsimore e cila luan një rol të drejtpërdrejtë në përparimin dhe zhvillimin e të rinjve, në perspektivën e ndërtimit, së bashku me ta, të një Europe të së nesërme, si dhe me zhvillimin paqësor të shoqërive njerëzore në një perspektivë globale, brenda frymës së mirëkuptimit dhe besimit të ndërsjellë,
- duhet të lejojë të zhvillohet tek të rinjtë aftësia intelektuale për të analizuar e interpretuar informacionin në mënyrë kritike dhe me përgjegjshmëri, nëpërmjet dialogut, nëpërmjet kërkimit të dëshmive historike dhe nëpërmjet debatit të hapur e të bazuar në perspektivë të shumfishta, sidomos për çështje të ndjeshme e të diskutueshme historike,
- duhet t'i lejojë qytetarit europian të nxjerrë në pah identitetin e vet individual e kolektiv, nëpërmjet trashëgimisë së përbashkët historike në dimensionet e saj lokale, rajonale, kombëtare, europiane dhe globale,
- duhet të jetë një instrument për parandalimin e krimeve kundër njerëzimit.

2. Shtrembërimet e historisë

Mësimi i historisë nuk mund të jetë mjet manipulimi ideologjik, propagande apo nxitjeje të vlerave ultranacionaliste, ksenofobe, raciste apo antisemitiste e jotolerante.

Kërkimet historike dhe vetë historia që mësohet në shkollë, në asnjë rast dhe me çfarëdo qëllimi qoftë, nuk mund të pajtohen me vlerat themelore dhe statutin e Këshillit të Europës, po qe se ato lejojnë a popullarizojnë paraqitje të gabuara të historisë, nëpërmjet njërit a tjetrit prej mashtrimeve të mëposhtme:

- falsifikimit të fakteve historike, statistikave të rreme, pamjeve të trukuara etj.,
- ngulimit mbi një ngjarje të caktuar për të përligjur a fashitur një ngjarje tjetër,
- shtrembërimin të së shkuarës për qëllime propagande,
- interpretimit të tepruar nacionalist të së shkuarës, që mund të krijojë “ne” dhe “ata”, ndarje në dy pjesë,
- shtrembërimeve burimore historike,
- mohimit të fakteve historike,
- mosveprimit me fakte të vërteta historike.

3. Dimensioni europian në mësimin e historisë

Duke qenë se ndërtimi europian është, sa shprehje e një vendimi të hyrë lirshëm nga vetë europianët, po aq sa dhe një realitet historik, do të ishte e përshtatshme në këtë rast:

- të nxirren në pah marrëdhëniet historike të vijueshme midis rrafshëve lokale, rajonale, kombëtare e europiane,
- të mbështetet mësimi i çasteve apo fakteve të historisë, përmasa europiane e të cilave është e dukshme, në mënyrë të veçantë ngjarjet dhe rrymat historike e kulturore themeluese të ndërgjegjes europiane,
- të zhvillohen me të gjitha mjetet e mundshme, veçanërisht nëpërmjet teknologjive të informacionit, projektet e bashkëpunimit e të këmbimit midis shkollave mbi tema që kanë të bëjnë me historinë e Europës,
- të rritet interesi i nxënësve për historinë e vendeve të tjera europiane,
- të prezantohen dhe të zhvillohen mësimdhënie në lidhje me historinë e ndërtimit të vetë Europës.

Për të zhvilluar përmasën europiane gjatë mësimit të historisë në një Europë të zgjeruar, demokratike e paqësore, lypset:

- të mbahen parasysh rezultatet e punimeve të kryera në kuadrin e projektit “Të mësojmë e të shpjegojmë historinë e Europës së shekullit XX” të Këshillit të Bashkëpunimit Kulturor, si në përmbajtjen e tyre, ashtu edhe në trajtimin metodologjik,
- të ndërmerren, mbi bazën e programeve të Këshillit të Europës, nisma lidhur me reformën e mësimit të historisë dhe përpunimin e teksteve të reja, si dhe të udhëzuesve metodologjikë, në kuadrin e veprimtarive për zhvillimin dhe forcimin e stabilitetit demokratik,
- të ndërmerren, mbi bazën e programeve të Këshillit të Europës, nisma lidhur me sensibilizimin dhe pedagogjinë e trashëgimisë,
- të veprohet për shpërndarjen sa më të gjerë të materialit pedagogjik krijuar në kuadrin e projektit “Të mësojmë e të shpjegojmë historinë e Europës së shekullit XX”, duke përdorur teknologjitë e duhura të informacionit dhe të komunikimit,
- të fuqizohet ndihma për përgatitjen e programeve të reja shkollore dhe të normave për mësimdhënien e historisë, duke përfshirë përpunimin e teksteve të reja shkollore, konkretisht në Federatën e Rosisë, në vendet e Kaukazit, të Europës Juglindore dhe të rajonit të Detit të Zi,
- të përfitohet nga programi i Këshillit të Europës për formimin e vazhdueshëm të personelit edukativ, me qëllim që të fitohen njohuri të reja në një kontekst europian, gjatë të cilit mësuesit të mund të ballafaqojnë pikëpamjet dhe përvojat e tyre.

4. Përmbajtja e programeve

Mësimdhënia e historisë, ndërkohë që duhet të shmangë akumulimin e njohurive enciklopedike, duhet të përfshijë:

- sensibilizimin lidhur me përmasën europiane, të mbajtur parasysh që gjatë përpunimit të programeve dhe kjo, me qëllim që nxënësit të fitojnë një “ndërgjegje europiane” të hapur mbi botën,
- zhvillimin e mendimit kritik të nxënësve, të një gjykimi të pavarur e objektiv dhe kundërvënien ndaj manipulimeve,
- ngjarjet dhe çastet e shënuara të historisë së Europës, studiuar në rrafshet vendore, kombëtare, europiane e botërore nëpërmjet periudhave dhe fakteve veçanërisht domethënëse,
- studimin e të gjitha dimensioneve të historisë së Europës, jo vetëm politike, por edhe ekonomike, shoqërore e kulturore,

- zhvillimin e frymës kërkimore dhe të kërshtërisë, konkretisht duke përdorur pedagogjinë e njohjes, në kuadrin e studimit të trashëgimisë, që lejon në këtë mënyrë të nxirren në pah ndikimet ndërkulturore,
- zhdukjen e paragjykimeve dhe stereotipive, duke theksuar në programe ndikimet e ndërsjella pozitive midis vendeve të ndryshme, feve dhe shkollave doktrinare në zhvillimin historik të Europës,
- studimin kritik të shtrembërimeve të historisë, qoftë nëpërmjet mohimit të një fakti të dukshëm historik, qoftë nëpërmjet falsifikimit, shmangies, mosnjohjes apo përdorimit ideologjik,
- studimin e çështjeve të diskutueshme, nëpërmjet mbajtjes parasysht të fakteve, të mendimeve e të pikëpamjeve të ndryshme, si dhe kërkimit të së vërtetës.

5. Metodatat e mësimin

Përdorimi i burimeve

Do jetë me vend të përdoren burimet didaktike më të larmishme për njohjen e fakteve historike dhe mësimin e tyre kritik e analitik e, në mënyrë të veçantë:

-) arkivat, të hapura për publikun, veçanërisht në vendet e Europës Qendrore e Lindore, duke lejuar në këtë mënyrë të shfrytëzohen tashmë dokumente origjinale, kur asnjëherë më parë nuk ka ndodhur një gjë e tillë,
-) kinemaja dhe prodhimtaria audiovizuale, qoftë dokumentare, qoftë fantastike,
-) teknologjitë e informacionit, që duhet të përbëjnë objektin e një trajtimi kritik, individual e kolektiv, për të cilin mësuesi luan një rol themelor,
-) llojet e ndryshme të muzeve të shekullit XX, ngritur gjithandej në Europë dhe vendet përkujtimore, që ndikojnë për kapjen në mënyrë të qartë nga ana e nxënësve të ngjarjeve të fundit, konkretisht në përmasën e tyre të përditshme,

-) historia gojore, me anë të së cilës dëshmitë gojore për ngjarjet e fundit historike mund ta bëjnë historinë më të gjallë në sytë e të rinjve, si dhe mund t'u lënë vend pikëpamjeve e perspektivave të atyre që nuk kanë marrë pjesë në “historinë e shkruar”.

Kërkimi individual

Nxënësit duhet të nxiten për të ndërmarrë, sipas nivelit që kanë dhe rrethanave, kërkime individuale, me qëllim që të stimulohen kërshtëria dhe fryma e tyre vetëvepruese në vjeljen e të dhënave si dhe mendimi i tyre sintetizues.

Kërkimi kolektiv

Në rrafshin grupor të nxënësve, të klasës apo shkollës, zhvillimi i projekteve kërkimore a arsimore aktive duhet të nxitet më tej, me qëllim që të krijohen kushtet e dialogut dhe ballafaqimit të hapur e tolerant të mendimeve.

Trajtimi ndërdisiplinor dhe shumëdisiplinor

Mësimi i historisë duhet të përdorë në çdo rast potencialin edukativ të një trajtimi ndërdisiplinor e shumëdisiplinor, duke vendosur lidhje me disiplinat e tjera që përbëjnë tërësinë e programit shkollor, konkretisht me letërsinë, gjeografinë, shkencat shoqërore, filozofinë, artet, përfshirë edhe disiplinat shkencore.

Trajtimi ndërkombëtar dhe ndërkufitar

Sipas rrethanave, lypset të përkrahët zbatimi i projekteve ndërkombëtare dhe ndërkufitare, mbështetur mbi studimin e një teme të përbashkët si dhe trajtimet krahasuese apo kryerja e një detyre të përbashkët në shumë shkolla të vendeve të ndryshme, duke përfituar konkretisht nga mundësitë e reja që japin teknologjitë e informacionit dhe vendosja e lidhjeve dhe këmbimeve shkollore.

6. Mësimi dhe ruajtja në kujtesë

Krahas nxjerrjes në pah të arritjeve pozitive që kanë karakterizuar shekullin XX, si përdorimi paqësor i shkencave për një art më të mirë të jetuari dhe zhvillimi i demokracisë e të drejtave të njeriut, është e nevojshme të merren të gjitha masat edukative për të parandaluar përsëritjen apo mohimin e ngjarjeve shkatërrimtare që kanë ndodhur gjatë këtij shekulli, domethënë Holokaustin, gjenocidin dhe krimet e tjera kundër njerëzimit,

spastrimet etnike, dhunimet masive të të drejtave të njeriut dhe të vlerave themelore me të cilat është lidhur në mënyrë të veçantë Këshilli i Europës.

Për këtë qëllim:

- duhet të ndihmohen nxënësit për t'u njohur e ndërgjegjësuar me faktet dhe me shkaqet e tyre që kanë karakterizuar në mënyrën më të errët historinë e Europës në veçanti dhe atë të botës në përgjithësi,
- duhet të reflektohet mbi ideologjitë që kanë çuar në to dhe mbi mjetet që bëjnë të mundur të shmanget përsëritja e fakteve të tilla,
- duhet të orientohen, të zhvillohen e të bashkërendohen programet e formimit të vazhdueshëm të personelit edukativ në shtetet anëtare të Këshillit të Bashkëpunimit Kulturor,
- duhet të lehtësohet futja në dokumentacionin që zotërohet për këtë temë, duke përdorur konkretisht burimet e teknologjive të reja dhe të zhvillohet një rrjet qendrash burimore pedagogjike në këtë fushë,
- duhet të sigurohet zbatimi, ndjekja dhe kontrolli i vendimit të ministrave të edukimit (Krakovi, 2000) lidhur me caktimin në shkolla të një dite përkujtimore të Holokaustit dhe për parandalimin e krimeve kundër njerëzimit, në përshtatje me historinë e secilit vend anëtar,
- duhet të pasurohet ndihma e veçantë e Këshillit të Europës në fushën arsimore brenda Task Forcës për bashkëpunimin ndërkombëtar lidhur me mësimin e Holokaustit, përkujtimin dhe kërkimin.

7. Formimi paraprak e i vijueshëm i mësuesve të historisë

Formimi i veçantë dhe i vijueshëm i mësuesve të historisë:

- duhet të formojë e të nxisë mësuesit e historisë për të përdorur metoda komplekse për orën e historisë, duke u thelluar në reflektimin dhe duke u mbështetur në kërkimin,
- duhet të synojë që mësuesit e historisë dhe ata që tashmë janë përfshirë në jetën aktive të njohin tërë produktet, mjetet dhe metodat e fundit, veçanërisht përdorimin e teknologjive të informacionit e komunikimit,

- duhet t'i bëjë mësuesit të ndjeshëm për të zbatuar praktika pedagogjike të cilat, mbi bazën e të dhënave faktike dhe përtej tyre, synojnë që nxënësit të arrijnë të interpretojnë e të analizojnë faktet historike dhe ndikimin e tyre mbi të tashmen, në kontekste të ndryshme shoqërore, gjeografike, ekonomike etj.,
- duhet t'i ndihmojë mësuesit të zbatojnë praktika vlerësuese, të cilat mbajnë parasysh jo vetëm të dhënat që memorizojnë nxënësit, por edhe veprimtaritë që ata janë në gjendje të ndërmarrin, mbi bazën e njohjes të të dhënave në fjalë, si kërkimet, debatet apo analizat e çështjeve për diskutim,
- duhet t'i ndihmojë të konceptojnë e të realizojnë në klasa situata mësimi të një natyre ndërdisiplinore, në bashkëpunim me kolegët e tyre.

Duke qenë se teknologjitë e informacionit dhe të komunikimit çojnë në shndërrimin e rolit të mësuesve të historisë, është e rëndësishme:

- të krijohen pika këmbimi, me qëllim që mësuesit të njihen me gamën e gjerë të situatave mësimore në të cilat integrohen rolet e reja në fjalë,
- të mbështetet krijimi i grupeve për kapërcimin e vështirësive, ngurrimeve dhe dyshimeve profesionale lidhur me këto praktika pedagogjike të reja,
- të zhvillohen bankat burimore, që paraqesin jo vetëm dokumentet dhe rrjetet e zotërueshme, por edhe vlerën e informacioneve të ardhura nga këto burime dhe dokumente.

Me qëllim që të arrihen këta objektiva dhe të përcaktohet profili i veçantë i mësimi të historisë, lypset:

- t'u jepet institucioneve për formimin e mësuesve të historisë mbështetja e nevojshme për të ruajtur e përmirësuar cilësinë e formimit të tyre dhe për të zhvilluar profesionalizmin e, në mënyrë të veçantë, statusin shoqëror të mësuesve të historisë,
- t'i kushtohet vëmendje e posaçme formimit të mësuesve të historisë sipas parimeve që përmban ky rekomandim,
- të nxiten kërkimet krahasuese lidhur me këto objektiva, struktura e norma të formimit të veçantë, paraprak e të vijueshëm të mësuesve të historisë dhe, mbi bazën e kësaj, të gjallërohet bashkëpunimi institucional dhe këmbimi i informacioneve sipas nevojave të domosdoshme për reformat e formimit paraprak e të vijueshëm të mësuesve të historisë,

- të krijohen e fuqizohen partneritetet në tërësinë e institucioneve aktive në fushën e formimit të mësuesve të historisë apo që kanë të bëjnë me këtë formim (veçanërisht mediat), me qëllim që të nxirret në pah misioni dhe përgjegjësia e tyre e veçantë.

8. Teknologjitë e informacionit e të komunikimit

Duke respektuar normat ligjore dhe lirinë e shprehjes, lypset të merren masat e nevojshme për luftën kundër përhapjes së përmbajtjeve raciste, ksenofobe apo revizioniste, në mënyrë të veçantë nëpërmjet sistemit internet.

Në kontekstin e përdorimit shumë të zgjeruar të teknologjive të informacionit dhe të komunikimit nga ana e të rinjve, si gjatë jetës së tyre shkollore, ashtu edhe jashtëshkollore, ka rëndësi të zhvillohet një pedagogji dhe metodologji që mban parasysh faktin që këto teknologji:

- përbëjnë burimet e pashmangshme në mësimin e historisë,
- shtrojnë çështje themelore, konkretisht atë të besueshmërisë së burimeve,
- u lejojnë mësuesve dhe nxënësve të depërtojnë në burime origjinale dhe interpretime të shumëllojta,
- zgjerojnë më së miri mundësinë për t'u futur në informacione dhe të dhëna historike,
- shumëfishojnë dhe lehtësojnë rastet e bashkëpunimit e të dialogut.

Nga ana tjetër, do duhet, gjithashtu, të krijohen kushtet e nevojshme që mësuesit:

- t'u vijë në ndihmë vetë nxënësve, gjatë procesit selektiv, për të vlerësuar besueshmërinë e burimeve të informacionit dhe vetë informacionet si të tilla,
- të bëjnë gjatë orës së mësimi përçarje për analizë kritike, duke u mbështetur në larmi pikëpamjesh dhe interpretimesh ndërkulturore,
- të nxisin nxënësit për të zhvilluar kompetencat e tyre, si analizat kritike dhe arsyetimin nëpërmjet analogjisë.